

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**«УКРАЇНСЬКІ РЕГІОНИ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ:
ЗНАЙТИ СВІЙ ШЛЯХ ДО ЄС»**

**7 серпня 2025 року
Дніпро – Підгородне**

ROUND TABLE MATERIALS

**"UKRAINIAN REGIONS AND ETHNO-CULTURAL DIVERSITY:
FINDING THEIR WAY TO THE EU"**

**7 August 2025
Dnipro – Pidhorodne**

Co-funded by the
European Union

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ПІДГОРОДНЕНСЬКА
ГРОМАДА

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Дніпропетровська обласна військова адміністрація
Підгородненська міська рада
за фінансової підтримки Європейського Союзу
Програма ЄС ERASMUS+ Jean Monnet

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

«УКРАЇНСЬКІ РЕГІОНИ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ: ЗНАЙТИ СВІЙ ШЛЯХ ДО ЄС»

7 серпня 2025 року
Дніпро – Підгородне

Круглий стіл проведено у межах проєкту
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Європейський
мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України»

«Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність»

Co-funded by the
European Union

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ПІДГОРОДНЕНСЬКА
ГРОМАДА

Oles Honchar Dnipro National University
Dnipropetrovsk Regional Military Administration
Pidhorodne City Council
with financial support from the European Union
EU ERASMUS+ Jean Monnet Programme

ROUND TABLE MATERIALS

"UKRAINIAN REGIONS AND ETHNO-CULTURAL DIVERSITY: FINDING THEIR WAY TO THE EU"

7 August 2025
Dnipro – Pidhorodne

The round table was held as part of the project by the
Oles Honchar Dnipro National University titled
'European multiculturalism as an experience and a path for Ukraine's
European integration'

"Funded by the European Union. Views and opinions expressed are those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them"

УДК 327(477.68):061.1ЄС:008

У-45

*Рекомендовано до публікації вченою радою історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
протокол №1 від 18. 09. 2025 р.*

Рецензенти:

Ольга ПОСУНЬКО, кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри історії України Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Катерина ГРИЩЕНКО, кандидатка історичних наук, наукова співробітниця Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького.

Українські регіони та етнокультурне розмаїття: знайти свій шлях до ЄС: матеріали круглого столу 7 серпня 2025 р., Дніпро – Підгородне / Редактори і упорядники: А. Венгер, О. Каковкіна. Дніпро, 2025. 116 с.

У збірнику опубліковано доповіді учасників круглого столу «Українські регіони та етнокультурне розмаїття: знайти свій шлях до ЄС», який відбувся у межах проекту кафедри всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України» за фінансування ЄС. Доповіді присвячені різним проблемам етнокультурного розвитку Дніпропетровської області, політиці влади регіону стосовно етнічних громад, досвіду співпраці територіальних громад Дніпропетровської області з країнами ЄС.

Редколегія залишила за собою право на редагування текстів.

Редколегія може не поділяти поглядів авторів.

© Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, 2025
© Автори статей, 2025

UDC 327(477.68):061.1ЄC:008

U-45

*Approved for publication by the Academic Council of the Faculty of History
Oles Honchar Dnipro National University
Minutes No. 1 dated 18 September 2025*

Reviewers:

OIha POSUNKO, PhD in History, Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian History at Oles Honchar Dnipro National University;

Kateryna HRYSHCHENKO, PhD in History, Research Fellow at the Dnipropetrovsk National Historical Museum bearing the name of D. I. Yavornytsky.

Ukrainian regions and ethnocultural diversity: finding your way to the EU:
materials from the round table on 7 August 2025, Dnipro – Pidhorodne /
Editors and compilers: A. Venher, O. Kakovkina. Dnipro, 2025. 116 p.

The collection contains reports by participants in the round table discussion "Ukrainian Regions and Ethnocultural Diversity: finding their way to the EU," which was held as part of the project of the Department of World History of the Oles Honchar Dnipro National University "European Multiculturalism as Experience and Path to European Integration of Ukraine" funded by the EU. The reports are devoted to various issues of ethnocultural development in the Dnipropetrovsk region. The reports are devoted to various issues of ethnocultural development in the Dnipropetrovsk region, the regional government's policy towards ethnic communities, and the experience of cooperation between local communities in the Dnipropetrovsk region and EU countries.

The editorial board reserves the right to edit and shorten the texts.

The views expressed by the authors do not necessarily reflect those of the Editorial Board.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

співголова оргкомітету: **Сергій Оковитий**, доктор хімічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, ректор Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

співголова оргкомітету: **Альберт Венгер**, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, керівник проєкту;

співголова оргкомітету: **Андрій Горб**, голова Підгородненської міської ради;

відповідальний секретар оргкомітету: **Ольга Каковкіна**, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, тренерка-викладачка проєкту;

члени оргкомітету:

Віктор Гассо, кандидат біологічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи у сфері міжнародного співробітництва Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Дмитро Архірейський, доктор історичних наук, доцент, декан історичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Наталія Першина, начальник управління культури, туризму, національностей і релігій Дніпропетровської обласної військової адміністрації;

Світлана Світлічна, заступник начальника управління культури, туризму, національностей і релігій Дніпропетровської обласної військової адміністрації;

Тарас Майний, керуючий справами (секретар) виконавчого комітету Підгородненської міської ради;

Владислав Говоруха, завідувач сектору зв'язків з громадськістю та ЗМІ Підгородненської міської ради;

Роман Кучма, начальник відділу інвестицій та європейської інтеграції Підгородненської міської ради;

Оксана Козакова, начальник відділу культури, молоді та спорту Підгородненської міської ради;

Марія Нємцева, начальник відділу освіти Підгородненської міської ради.

ORGANISING COMMITTEE:

Co-chair of the organising committee: **Serhii Okovytyi**, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine, Rector of Oles Honchar Dnipro National University;

Co-chair of the Organising Committee: **Albert Venher**, PhD in History, Associate Professor, Head of the Department of World History at Oles Honchar Dnipro National University, Project Coordinator;

Co-chair of the Organising Committee: **Andriy Gorb**, Chairman of the Pidhorodne City Council;

Executive Secretary of the Organising Committee: **Olha Kakovkina**, PhD in History, Associate Professor of the Department of World History at Oles Honchar Dnipro National University, Project trainer/teacher;

Members of the Organising Committee:

Viktor Gasso, PhD in Biological Sciences, Associate Professor, Vice-Rector for International Scientific and Educational Cooperation at Dnipro National University;

Dmytro Arkhireyskyi, Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Dean of the History Faculty at Oles Honchar Dnipro National University;

Natalia Pershina, Head of the Department of Culture, Tourism, Nationalities and Religions of the Dnipropetrovsk Regional State Administration;

Svitlana Svitlichna, Deputy Head of the Department of Culture, Tourism, Nationalities and Religions of the Dnipropetrovsk Regional State Administration;

Taras Mainyi, Executive Secretary of the Executive Committee of the Pidhorodne City Council;

Vladyslav Govorukha, Head of the Public Relations and Media Sector of the Pidhorodne City Council;

Roman Kuchma, Head of the Investment and European Integration Department of the Pidhorodne City Council;

Oksana Kozakova, Head of the Culture, Youth and Sports Department of the Pidhorodne City Council;

Maria Nemtseva, Head of the Education Department of the Pidhorodne City Council.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10-19
Світлана СВІТЛІЧНА Механізми реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин на регіональному рівні.	20-34
Оксана КОЗАКОВА Культурна спадщина Підгородненської громади як основа і перспектива для європейської інтеграції.	35-44
Тарас МАЙНИЙ Нідерландський досвід управління етнокультурним розмаїттям у регіонах як елемент європейської інтеграції: підсумки візиту представників Підгородненської громади до Республіки Об'єднаних провінцій Нідерландів.	45-51
Альберт ВЕНГЕР Досвід регіонального мультикультуралізму у формуванні євроінтеграційних прагнень України на прикладі документальних фільмів «Євродонбас» та «Єврокривбас».	52-57
Олена ПРЕД Культура єднає : досвід, перспективи та історії Перещепинської громади.	58-69
Олена ХОДЧЕНКО Мультикультурна Європа: культурне різноманіття в ЄС та дискусія про спільну європейську культурну ідентичність.	69-80
Дмитро АРХІРЕЙСЬКИЙ Етнонаціональний менеджмент України: досвід, проблеми, перспективи.	81-88
Оксана КОЛЕСНИК Пам'ятки історії та культури Дніпропетровщини та їх популяризація в сучасних умовах.	88-95
Наталія УМАНСЬКА Етнокультурна спадщина Новоолександрівської територіальної громади: проблеми збереження і презентації.	96-103
Ольга КАКОВКІНА Французька комуна: що для неї означає етнокультурне розмаїття і чи працює досвід Франції для України?	104-116

CONTENTS

FOREWORD	10-19
Svitlana SVITLICHNA Mechanisms for Implementing State Policy on Interethnic Relations at the Regional Level	20-34
Oksana KOZAKOVA The cultural heritage of the Pidhorodne community as a foundation and a pathway to European integration	35-44
Taras MAINYI The Dutch experience of managing ethnic and cultural diversity in regions as an element of European integration: outcomes of the Pidhorodne community's visit to the Netherlands	45-51
Albert VENHER The experience of regional multiculturalism in shaping Ukraine's European integration aspirations, as illustrated by the documentary films 'Eurodonbas' and 'Eurokryvbas'	52-57
Olena PRED Culture Unites: Experiences, Prospects, and Stories from the Pereshchepyn Community	58-68
Olena KHODCHENKO Multicultural Europe: cultural diversity in the EU and the debate on a common European cultural identity.	69-80
Dmytro ARKHIREYSKYI Ethno-national management in Ukraine: experience, problems, prospects.	81-88
Oksana KOLESNYK Historical and cultural monuments of Dnipropetrovsk region and their promotion in modern conditions	88-95
Natalia UMANSKA Ethnocultural heritage of the Novooleksandrivska territorial community: problems of preservation and presentation	96-103
Oliha KAKOVKINA The French commune: what does ethnocultural diversity mean for it and the applicability of France's experience to Ukraine	104-116

ПЕРЕДМОВА

7 серпня 2025 року у м. Підгородному Дніпровського району Дніпропетровської області відбувся круглий стіл «Українські регіони та етнокультурне розмаїття: знайти свій шлях до ЄС» у межах проекту кафедри всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України» / “European multiculturalism as an experience and a path for Ukraine's European integration”.

Співорганізаторами круглого столу виступили Дніпропетровська обласна військова адміністрація та Підгородненська міська рада, яка й гостинно прийняла учасників зустрічі. Метою зустрічі було обговорення досвіду, проблем, перспектив територіальних громад Дніпропетровської області у реалізації етнокультурного розмаїття, ознайомлення з досвідом країн ЄС у вирішенні питань етнокультурного розвитку громад.

Хвилиною мовчання присутні вшанували пам'ять загиблих у російсько-українській війні, висловили слова вдячності усім, хто боронить нашу свободу і дає можливість вести мову про майбутнє у колі європейських країн.

У вітальному слові ректор ДНУ імені Олеся Гончара Сергій Оковитий відзначив актуальність співпраці університету, його науковців з різними органами і рівнями влади, самоврядуванням для вирішення завдань з євроінтеграції України.

Голова міської ради Підгородного Андрій Горб не тільки привітав учасників, а й подарував видання, підготовлені зусиллями місцевих краєзнавців за підтримки громади, які збагатять книжковий фонд наукової бібліотеки ДНУ.

Не залишилися в боргу і дніпровські історики – Альберт Венгер, кандидат історичних наук і завідувач кафедри всесвітньої історії, керівник проекту і спікер круглого столу, подарував співorganizаторам підготовлену ним збірку документів про єврейську спільноту Сталіндорфського єврейського національного району.

Представниці ДОВА – Наталія Першина, начальниця управління, культури, туризму, національностей і релігій, заслуженого працівника культури, докторка філософії та Світлана Світлічна, заступниця начальника управління, культури, туризму, національностей і релігій ДОВА, долучилися до вітань та представили дуже інформативні доповіді - «Регіональна етнополітика Дніпропетровщини» (Н. Першина) і «Механізми реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин на регіональному рівні» (С. Світлічна). Н. Першина охарактеризувала стан розвитку етнічних спільнот регіону, їх співпрацю з обласною владою, спільні проєкти, зокрема у співпраці з європейськими країнами, які увиразнили полікультурну спадщину Дніпра і області. С. Світлічна наголосила на важливій умові реалізації етнополітики на регіональному рівні – єднанні влади та громадськості, безпосередньо етнічних груп, національних товариств, зв'язкам з науковцями-істориками, які презентують новітні українські та європейські практики для формування адекватної сучасним запитам етнополітики.

Оксана Козакова, начальниця відділу культури, молоді та спорту Підгородненської міської ради у доповіді «Культурна спадщина Підгородненської громади як основа і перспектива для європейської інтеграції» розповіла про досягнення громади у справі євроінтеграції, участі у важливих міжнародних проєктах, завдяки яким вдається популяризувати унікальну культурну спадщину. Тарас Майний поділився результатами візиту до Нідерландів, де змогли оцінити досягнення європейської країни у регіональному самоврядуванні та запозичити ідеї для себе.

Колектив ради на зустрічі представляли також Владислав Говоруха, історик і краєзнавець, завідувач сектору зв'язків з громадськістю та ЗМІ, який був представником команди проєкту в Підгородньому, оскільки є аспірантом кафедри всесвітньої історії, Роман Кучма, начальник відділу інвестицій та європейської інтеграції і краєзнавець, Тарас Майний, керуючий справами (секретар) виконавчого комітету ради; Марія Немцева, начальниця відділу освіти Підгородненської міської ради та інші. Більшість – випускники ДНУ, для яких отримані знання стали підґрунтям для особистої та громадської самореалізації.

Досвід інших громад Дніпропетровщини представила Олена Пред та Наталія Уманська. Олена Пред, депутатка Перещепинської міської ради, голова постійної комісії з гуманітарних питань, радник-консультант з питань культури, директорка комунального закладу «Перещепинська школа мистецтв» (Самарівський район) познайомила присутніх із успішними міжнародними проєктами громади із Словенією, Німеччиною, Швецією, Італією. Економічні проєкти дозволили популяризувати унікальну культурну спадщину краю.

Наталія Уманська, викладачка історії Новоолександрівського ліцею Новоолександрівської сільської ради, представниця Новоолександрівської ОТГ (Дніпровський район) вела розмову про етнокультурну спадщину Новоолександрівської територіальної громади, проблеми збереження і презентації, розкрила її полікультурну історію, до якої причетні поряд з українцями волохи, німці.

Етнокультурна спадщина Новоолександрівської територіальної громади: проблеми збереження і презентації

Оксана Колесник, завідувачка відділу «Робоча група по підготовці тому "Звід пам'яток історії та культури Дніпропетровської області"» Дніпропетровського обласного центру з охорони історико-культурних цінностей з погляду фахівця надала огляд стану пам'яток історії та культури Дніпропетровщини та їх популяризації в сучасних умовах.

Від виконавців проєкту було представлено декілька доповідей, які викликали жваві дискусії. Альберт Венгер, керівник проєкту, розповів про досвід регіонального мультикультуралізму у формуванні євроінтеграційних прагнень України на прикладі документальних фільмів «Євродонбас» та «Єврокривбас», до створення яких він був запрошений.

Дмитро Архирейський, доктор історичних наук, декан історичного факультету озвучив головні моменти історичного досвіду етнонаціонального менеджменту України, його проблеми та перспективи. Олена Ходченко, доцентка кафедри всесвітньої історії, підняла питання про мультикультурну Європу, культурне різноманіття в ЄС та дискусію про спільну європейську культурну ідентичність. Ольга Каковкіна, доцентка кафедри всесвітньої історії, у доповіді «Французька комуна: що для неї означає етнокультурне розмаїття і чи працює досвід Франції для України?» зупинилася на особливостях етнокультурних регіонів Франції та схожих для України питаннях розвитку малих і великих комун.

У ході дискусій обговорювалися питання про роль центральної влади та регіонів у формуванні та реалізації політики щодо етнокультурного розмаїття в контексті євроінтеграції; як зберегти та популяризувати унікальну етнокультурну спадщину регіонів України в контексті європейської інтеграції; у чому полягає роль освіти у формуванні толерантності, взаємоповаги та розуміння між представниками різних етнокультурних груп; як використати потенціал культурної дипломатії для представлення етнокультурного розмаїття України на міжнародній арені; які приклади успішної співпраці між етнокультурними спільнотами та місцевою владою, які можуть бути масштабовані на інші регіони.

Долучилися до роботи круглого столу студенти університету, представники ради студентів – Леон Брага, Катерина Буділь, Дмитро Кривченко, Анастасія Білан, Ян Уманський.

Дистанційними слухачами були наші колеги – освітяни м. Кам'янського та с. Кам'янка Криворізького району, представники Перещепинської, Слобожанської територіальної громади Дніпропетровської області.

Для учасників зустрічі її господарі запропонували екскурсії до музею фольклорно-етнографічного гурту «Криниця», який уславився тим, що виконує козацькі пісні, зокрема внесені до нематеріальної спадщини ЮНЕСКО.

Захопливу та емоційну екскурсію історико-краєзнавчим музеєм імені Олекси Коваля провела його директорка Лариса Омельченко –

письменниця, краєзнавиця і членкиня Національної спілки письменників України. Колекція, яка збиралася десятки років, увібрала історію Підгородного, навколишніх сіл та їх жителів. У цій історії переплелися долі українців, німців, болгар, євреїв, та ще давніших мешканців степового Подніпров'я, які залишили по собі унікальні пам'ятки.

На завершення круглого столу його організатори та учасники погодилися з тим, що зустріч виявилася надзвичайно корисною. У підсумку було ухвалено рішення продовжити співпрацю ДОВА та

історичного факультету з питань вивчення та презентації етнокультурної історії Дніпропетровщини, розглянути перспективи співпраці з Підгородненською громадою з підготовки туристичних маршрутів та локацій, надання наукових консультацій, у чому виявили зацікавлення і представники інших громад. Матеріали круглого столу увійдуть до збірки, яка буде доступна на сторінці ДНУ, історичного факультету та Підгородненської громади, а продовження розмови відбудеться у наступних заходах проєкту, куди були запрошені усі учасники зустрічі.

Альберт ВЕНГЕР,
керівник проєкту

Ольга КАКОВКІНА,
тренерка-викладачка проєкту

Світлана СВІТЛІЧНА / Svitlana SVITLICHNA

Магістр з державного управління, магістр з фінансів, магістр з психології,
заступник начальника управління культури, туризму, національностей і релігій
Дніпропетровської обласної державної адміністрації
вул. Ливарна, 10, Дніпро, 49000, Україна
e-mail: svetlichnaya13s@gmail.com

Механізми реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин на регіональному рівні**Анотація**

Доповідь присвячена сучасним механізмам та окремим аспектам побудови ефективних етнонаціональних та міжрелігійних відносин на регіональному рівні. Розглядається специфіка реалізації напрямів державної політики у етнонаціональній сфері на регіональному рівні. Визначається можливість і доцільність застосування різних форм ресурсної підтримки.

Mechanisms for Implementing State Policy on Interethnic Relations at the Regional Level**Abstract**

This report explores contemporary mechanisms and specific approaches to fostering effective ethno-national and interreligious relations at the regional level. It analyzes the implementation of state policy in the ethno-national sphere within regional contexts and assesses the potential and appropriateness of applying various forms of resource support.

Мета доповіді – розглянути наявні механізми реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин на регіональному рівні.

Згідно з офіційними статистичними даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, на території області проживали представники понад 130 національностей і народностей. У національному складі регіону переважну більшість становили українці – 2825,8 тис. осіб, або 79,3% від загальної кількості населення. Другу за чисельністю групу складали росіяни – 17,6%. Частка інших національних спільнот і корінних народів розподілялася наступним чином: білоруси – 0,8%; євреї – 0,4%; вірмени – 0,3%; азербайджанці – 0,2%; молдовани – 0,12%; роми, татари та німці – по 0,11%; грузини – 0,08%; болгары – 0,06%; корейці та узбеки – по 0,04%; греки – 0,03%; інші національності – 0,43%.

Представники різних національностей проживають на території регіону асимільовано, переважно в сім'ях змішаного типу.

За даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, у Дніпропетровській області зареєстровано 110 громадських організацій національних меншин. Серед них активну діяльність здійснюють азербайджанські, вірменські, єврейські, грузинські, корейські, кримськотатарські, ромські, польські, литовські, грецькі та німецькі організації.

Реалізація державної політики на регіональному рівні щодо міжнаціональних та міжконфесійних відносин забезпечується структурними підрозділами ОДА, РДА, спеціалістами органів місцевого самоврядування.

У складі завдань фахівці управління реалізують низку заходів, забезпечують аналіз стану та тенденцій сфери міжнаціональних та міжконфесійних відносин на території Дніпропетровської області та підготовка пропозицій щодо удосконалення напрямів діяльності, реалізації міжнародних проєктів; надають організаційно-методичну допомогу підприємствам, установам та організаціям у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин України; роз'ясняють за допомогою засобів масової інформації зміст державної політики у сфері міжнаціональних відносин та міжконфесійних відносин; вносять в установленому порядку пропозиції щодо удосконалення роботи обласної державної адміністрації у галузі культури та мистецтв, туризму та курортів, охорони культурної спадщини, у сфері міжнаціональних та міжконфесійних відносин. Правові, освітні та інформаційні потреби, охорона здоров'я, культурні права, мовна самобутність та її збереження; питання інтеграція ромів в українське суспільство ці та інші аспекти знаходяться у центрі уваги та формують напрями регіональної політики у сфері етнонаціональних та міжконфесійних відносин на регіональному рівні.

У регіоні реалізовано завдання державної політики щодо задоволення освітніх потреб національних меншин (спільнот) і корінних народів України. Відповідно до статті 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», особам, які належать до етнічних спільнот України, гарантується право на здобуття дошкільної та початкової освіти мовою відповідної національної спільноти поряд із державною мовою. Це право реалізується шляхом створення окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідної національної спільноти відповідно до законодавства.

Освітні програми з певним мовним компонентом (з вивченням або без вивчення мов національних спільнот) щорічно розробляються закладами загальної середньої освіти залежно від типу закладу, освітніх запитів учнів і батьків, а також кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Заклади приватної форми власності, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти за кошти фізичних або юридичних осіб (за умови відсутності публічного фінансування), мають право самостійно визначати мову освітнього процесу.

Сприятлива регіональна та державна політика щодо розвитку мов національних меншин створює простір для функціонування приватних навчальних закладів різних освітніх рівнів. В обласному центрі діють: комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) 115 Дніпровської міської ради (садочок «Бейт Циндліхт»), середня загальноосвітня школа № 144 імені Леві Іцхака Шнеєрсона, якою забезпечуються потреби населення у вивченні івриту, історії, традицій і культури єврейського народу. Поглиблене вивчення івриту здійснюється також у навчальних закладах міст Кам'янське та Кривий Ріг. Зокрема, у м. Кам'янське, під патронатом місцевої іудейської релігійної громади, діє приватний ліцей «Бейт Менахем Любавич» (колишня назва – середній загальноосвітній навчально-виховний комплекс «Ор-Авнер») (директор – Салік Ганна

Володимирівна, ліцей спеціалізується на вивченні івриту, історії та культури єврейського народу, 11 класів, 43 учня).

У місті Дніпро діє приватна установа «Заклад вищої освіти – Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут “Бейт-Хана”», який є українським закладом вищої освіти, що здійснює підготовку на рівні бакалаврату та магістратури за напрямками психологія та освіта. Інститут «Бейт-Хана» виконує особливу місію, яка полягає у збереженні традицій та культури єврейського народу. Відповідно до Стратегії розвитку «Інститут прагне бути конкурентоспроможним у європейському просторі освіти, діючи демократично на засадах гуманізму, справедливості та свободи, виховує особистість в дусі поваги і сповідування загальнокультурної спадщини людства українського та єврейського народів, які мешкають і взаємодіють пліч-о-пліч на теренах України і поза її межами».

Інститут засновано у 1995 році як Жіноче педагогічне училище. За час свого існування підготовлено понад 800 фахівців (вихователі, вчителі початкової освіти, психологи), які працюють в Україні, країнах Європи, США та Ізраїлі. У 2024/2025 навчальному році загальний контингент здобувачів вищої освіти становив 79 осіб.

Освітні програми Інституту за усіма напрямками підготовки пропонують здобувачам вищої освіти перелік вибірових освітніх компонент, які передбачають вивчення мови іврит, методики навчання елементам мови іврит в закладах дошкільної освіти, методики навчання мови іврит в закладах загальної середньої освіти, вивчення традицій, історії культури єврейського народу, що надає Інституту унікальності в освітньому просторі України.

Інститут співпрацює з педагогічними коледжами «Гордон» (м. Єрусалим, Ізраїль) та «Орот Ісраель» (м. Елькана, Ізраїль). Результатом цієї співпраці стало створення сертифікатної програми неформальної освіти “Учитель діаспори”, яка передбачає вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу та проходження літнього семестру на базі кампусу

«Орот Ізраель» з мовної практики, краєзнавства та ознайомленням із системою освіти Ізраїлю.

З 2022 року в Інституті функціонує Центр волонтерства та громадських ініціатив «Разом», який спрямований на розвиток творчого потенціалу студентів, формування громадянської та професійної культури, а також набуття досвіду благодійної діяльності.

Окремим напрямом треба виділити задоволення інформаційних потреб національних меншин, корінних народів. У Дніпропетровській області зареєстровано 10 періодичних друкованих засобів масової інформації, засновниками яких є представники національних меншин. Ці видання висвітлюють питання життєдіяльності відповідних національних спільнот. Серед них: газети «Апшерон», «Вірменський дім», «Геула», «Вогні Азербайджану», «Савалан», «Шабат Шалом», «Шалом, Кривбас!», «Шалом, хаверим», бюлетень «Община и ты», а також Вісник Інституту вивчення Голокосту «Ткума».

З цієї кількості на сьогодні продовжують здійснювати випуск лише три видання:

- *Районна газета «Шабат Шалом»* заснована у 1991 році як друкований орган єврейської громади міста Дніпро. Видання виходить українською мовою з періодичністю раз на місяць, середній тираж – 1000 примірників. Газета висвітлює події релігійного, культурного та суспільного життя єврейської спільноти, публікує матеріали з історії, традицій та сучасності єврейського народу. До 2023 року головним редактором був засновник видання – Михайло Каршенбаум. Наразі газета продовжує виходити друком та підтримує онлайн-присутність через сайт і Telegram-канал;

- *Обласна газета «Вогні Азербайджану»* є друкованим засобом масової інформації, засновником якого виступає азербайджанська національна громада Дніпропетровської області. Видання виходить українською мовою з періодичністю один раз на місяць, тираж – 1000

примірників. У матеріалах газети висвітлюються актуальні питання з життя азербайджанської спільноти регіону, зокрема культурні ініціативи, міжнаціональний діалог, історична пам'ять, питання толерантності та взаєморозуміння. Газета виходить понад 20 років і є прикладом стабільної інформаційної присутності національної меншини в медійному просторі області;

- *Вісник Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»* є науково-просвітницьким періодичним виданням, заснованим Українським інститутом вивчення Голокосту «Ткума» (м. Дніпро). Видання виходить українською мовою з періодичністю один раз на два місяці, наклад – 500 примірників. Основна тематика Вісника охоплює дослідження історії Голокосту, геноцидів, проблематики міжетнічних відносин, збереження історичної пам'яті та формування культури толерантності. Вісник слугує платформою для наукового обміну, громадського обговорення та поширення актуальних матеріалів серед фахівців, педагогів, дослідників і громадськості. Інші зареєстровані видання фактичну діяльність наразі не здійснюють.

516 публічних бібліотек області забезпечують доступність літературних видань, періодики, готують тематичні виставки, пропонують електронну доставку видань, формування бібліографії, краєзнавчі відеоконтенти. Працюють 164 розмовних клуби для опанування української мови, розмовні клуби мовами національних меншин. Станом на 1 липня 2025 року бібліотечний фонд літератури мовами національних меншин і корінних народів у публічних та спеціальних бібліотеках області становить 20 285,43 тис. примірників.

Зокрема:

- у бібліотеках, що належать до сфери управління Міністерства культури та інформаційної політики України, – 6673,42 тис. примірників;
- у спеціальних бібліотеках – 13 611,81 тис. примірників.

Бібліотеки області продовжують виконувати функцію відкритих культурно-інформаційних майданчиків, доступних для проведення просвітницьких заходів представниками національних спільнот. Зокрема, представники національних меншин (спільнот) та корінних народів мають можливість використовувати простори бібліотек, музеїв, театрів, концертних і клубних закладів області для реалізації культурно-просвітньої діяльності, що сприяє міжкультурному діалогу та збереженню мовного розмаїття.

Книговидання. У рамках міжсекторальної співпраці триває системна науково-дослідна робота з вивчення історії етнокультурного розмаїття регіону. Колективом науковців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара та громадською організацією «Інститут суспільних досліджень», за замовленням управління культури, туризму, національностей і релігій Дніпропетровської обласної державної адміністрації, здійснюється дослідження внеску етнічних спільнот у культурний та економічний розвиток Придніпров'я. У межах цього проекту опубліковано три частини колективної наукової монографії «Етнонаціональний світ Придніпров'я» [2] (перша – жовтень 2019 року, друга – липень 2020 року, третя – грудень 2022 року). Презентації кожного з видань відбулися за участі представників національно-культурних товариств області. Робота над четвертим томом триває, дата його публічного представлення буде визначена окремо. У регіоні видано серію видань «Національно-культурні товариства Дніпропетровщини» – це сім книг, присвячених історії, культурі та громадській діяльності національних спільнот регіону. Видання шести з них – «Азербайджанці Дніпропетровщини», «Грузини...», «Греки...», «Вірмени...», «Німці...», «Євреї Дніпропетровщини» – приурочено до 80-річчя утворення Дніпропетровської області й опубліковано у 2011 – 2012 роках. Сьома книга серії – «Литовці Дніпропетровщини» – побачила світ у 2018 році і присвячена 100-річчю відновлення державності Литовської Республіки.

Щодо міжкультурних центрів. У місті Дніпро діють численні міжкультурні освітні ініціативи при університетах, національно-культурних товариствах і громадських організаціях. Зокрема, функціонують недільні школи при Вірменському культурному центрі «Вардуї», Центрі «Регіональна організація Конгресу Азербайджанців України» та Центрі «Ліга азербайджанців Дніпропетровщини», а також школа німецької мови при товаристві німців «Відергебурт».

Університет митної справи та фінансів виступає важливою регіональною платформою для розвитку міжнародного академічного співробітництва, міжкультурного діалогу та мовної підготовки. На базі університету функціонують сім міжнародних центрів, діяльність яких спрямована на реалізацію міжетнічного діалогу.

Українсько-азербайджанський центр відкритий у 2020 році. Основні напрями діяльності – організація спільних наукових заходів, академічна мобільність, співпраця з Лігою Азербайджанців Дніпропетровщини, Академією Державного митного комітету Азербайджану та Нахічеванським державним університетом.

Українсько-арабський центр відкритий 15 травня 2018 року. Він реалізує партнерство з дипломатичними представництвами Палестини, Марокко, Іраку, Тунісу, Сирії та ін. Основні напрями діяльності – міжкультурна взаємодія, викладання арабської мови, розвиток економічного співробітництва. У 2018 році за участі центру відбувся українсько-палестинський бізнес-форум, що засвідчив зацікавленість арабських країн у співпраці з Україною в аграрній, промисловій та культурній сферах.

Українсько-італійський центр відкритий 1 листопада 2021 року за підтримки Асоціації кухарів Південної Італії. Основні напрямки роботи – культурні обміни, гастрономічна освіта, щорічне стажування студентів у готельно-ресторанній сфері Південної Італії, побратимство між селищем Петриківка та м. Розето-Валфолторе.

Українсько-корейський центр відкритий 17 вересня 2020 року. Центр активно працює у напрямках мовної підготовки, культурного обміну та академічного партнерства. З 2015 року студенти університету безоплатно вивчають корейську мову з носіями та сертифікованими викладачами (TOPIK). Діє стипендіальна програма для студентів-корейців, реалізується співпраця з молодіжною волонтерською організацією «HWARANG-UCF». Центр координує студентські обміни з п'ятьма університетами Республіки Корея та реалізує спільні академічні проекти з Korea University of Technology & Education (KOREATECH). При Центрі створено перший в Україні музей традиційних корейських експонатів – Куточок корейської культури (Korea Corner). 9 січня 2025 року відбулося урочисте відкриття оновленої експозиції, до якої входять 16 унікальних експонатів, що представляють елементи побуту та зменшені копії історичних пам'яток Кореї. У заході взяли участь одразу три Надзвичайні та Повноважні Посли Республіки Корея в Україні: Лі Янг Гу, Квон Кі Чанг та Кім Хьонг Те.

Українсько-польський центр заснований у 2007 році за ініціативою Державної митної служби України. Основні партнери – Посольство Республіки Польща, Польський інститут у Києві, Краківський економічний університет, Лодзинський університет та інші. Центр проводить мовні курси та сприяє молодіжним обмінам.

Українсько-бразильський центр відкритий 1 серпня 2017 року. Основні напрями діяльності – освітні та культурні обміни, участь у конференції FAUBAI (Бразилія). У 2020 році на базі Центру пройшов телеміст за участю Посла України в Бразилії.

Центр Почесного Консульства Республіки Кот-д'Івуар відкритий 8 вересня 2021 року. Основні завдання – розвиток співпраці з закладами вищої освіти Кот-д'Івуару, підписання угод про академічну співпрацю, започаткування курсів французької мови.

У Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» працюють Українсько-американський лінгвістичний центр, Українсько-німецький та Українсько-польський культурні центри, Центр українсько-турецького співробітництва, Українсько-японський центр і Україно-іспанський культурно-лінгвістичний центр. Ці осередки виконують важливу роль у збереженні національної ідентичності, розвитку міжкультурного діалогу та популяризації мов і культур різних народів у регіоні.

21 травня 2025 р. в Університеті митної справи та фінансів відбулося святкування Дня міжнаціональної злагоди та культурного розмаїття під гаслом «У кожного – свій голос, та серце в нас одне». У заході взяли участь представники польської, німецької, литовської, єврейської, ромської, кримськотатарської, грузинської, турецької, індійської, грецької, корейської, азербайджанської, вірменської, японської, болгарської, арабської спільнот, а також українського козацтва. Окрім святкового концерту, для гостей було організовано майстер-класи та презентації, присвячені національним традиціям, мистецтву й культурній спадщині народів, що проживають в Україні.

Культурно-діловий центр «Менора» – найбільший у світі єврейський громадський комплекс, відкритий у жовтні 2012 року в місті Дніпро. Центр розташований в єдиному архітектурному ансамблі з центральною хоральною синагогою міста – «Золота Троянда», складається із семи веж, які символізують храмовий світильник, є осередком єврейської та міжнаціональної культурної взаємодії. У КДЦ функціонує Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», присвячений єврейській історії, культурі та трагедії Голокосту. Також в експозиції висвітлено геноциди XX століття в Україні: Голодомор, знищення ромів, депортацію кримських татар тощо. Музей розташований на трьох поверхах, а в експозиції, площа якої становить понад 3 000 м², представлені мультимедійні інсталяції, голограми, аудіо- та відеоматеріали. Музей організує також тимчасові виставки.

У Дніпрі успішно діє вірменський культурний центр «Вардуї». Його основними завданнями є збереження та популяризація вірменської мови, традицій і культури; реалізація освітніх та культурних програм, а також організація різноманітних заходів.

Центр відкритий для всіх охочих, і серед його відвідувачів є представники різних національностей, які виявляють інтерес до вірменської культури. При центрі також функціонує недільна школа. З 2018 року у Дніпрі діє храм Святого Григора Лусаворича Вірменської Апостольської Церкви — найбільший вірменський храм у Східній Європі. Танцювальний ансамбль «Двін» гідно представив вірменську громаду Дніпропетровської області на фестивалі «UNIDAY», що відбувся 24 травня 2025 р. у Києві.

Ісламський культурний центр у м. Дніпро – це багатофункціональний заклад, що поєднує функції мечеті та культурної організації. Він є важливим осередком для мусульманської громади регіону та сприяє міжкультурному діалогу. Центр був урочисто відкритий 30 січня 2016 року. Він входить до мережі Ісламських культурних центрів Духовного управління мусульман України «Умма», ставши дев'ятим подібним центром у цій системі.

ІКЦ обладнаний двома сучасними молитовними залами: чоловічою, розрахованою на 500 осіб, та жіночою, яка вміщує до 100 вірянок. Щоденно у центрі проводяться п'ять обов'язкових молитов (саят), а також щотижнева п'ятнична проповідь та спільна молитва (джума).

Діють освітні програми: недільна школа для дітей, яка пропонує навчання основам ісламу, вивчення арабської мови, Корану, ісламської етики та історії пророків; курси для дорослих, де організовані заняття з арабської мови та східної культури, доступні для всіх охочих, включно з курсами для іноземців.

До послуг відвідувачів центр надає бібліотеку з широким вибором літератури, компакт-дисків, аудіо- та відеоматеріалів, присвячених ісламу

та східній культурі, у тому числі арабською мовою. В центрі є конференц-зал для проведення різноманітних заходів та відведено місце для спілкування та релаксації; зал для урочистих і скорботних подій, таких як нікях (релігійний шлюб) та джаназа-намаз (похоронна молитва). Центр бере участь у благодійних акціях, таких як «Нагодуй бідних», та надає допомогу нужденним.

Реалізація прав і можливостей ромської національної меншини (спільноти) України. Відповідно до офіційних даних Всеукраїнського перепису населення 2001 року на території області проживає 4067 осіб ромської національності. За неофіційними даними, на території області може проживати від 18 до 26 тис. осіб. Взагалі в Європі дуже багато етнічних ромських груп (близько 80). В Україні їх близько 15 і кожна з них має свою мову. До Плану заходів включено 62 заходи спрямовані на виконання 23 завдань в різних сферах суспільного життя пов'язаних з процесом інтеграції ромів за напрямками 8 стратегічних цілей визначених згідно з розпорядженням КМУ №1197-р «Про затвердження плану заходів на 2024-2025 роки з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року» [1].

Відповідно до міжнародних стандартів та права ЄС державним Планом заходів на 2024-2025 роки з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини до 2030 року передбачені 23 завдання. Розпорядженням голови облдержадміністрації від 18.04.2024 № Р-170/0/3-24 затверджений план заходів на 2024 – 2025 роки з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві у Дніпропетровській області. Заплановано низку заходів для досягнення цілей у різних суспільних напрямках.

Згідно з даними з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у Дніпропетровській

області зареєстровано 10 громадських організацій ромів, з яких майже половина не діє та мають архівну реєстрацію, також у м. Кривий Ріг діє регіональне представництво ГО «Об'єднання ромських жінок "Голос Ромні"» (регіональна координаторка якого є головою громадської організації «Жіноче об'єднання "Ягорі"», зареєстрованого у 2024 році).

За підсумком серії фасилітаційних сесій у м. Дніпрі та м. Кам'янському із розробки регіональних планів дій відповідно до Ромської стратегії до 2030 р. у рамках проєкту реалізованого за підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини, організації SODI та Ромського жіночого фонду «Чіріклі» сформовано та реалізується регіональний план дій.

26 – 27 вересня 2024 року в місті Дніпро проведено тренінг для майже 30 учасників та учасниць, спрямований на підвищення знань із питань реалізації програм підтримки національних меншин, зокрема ромської громади. Майже 100 осіб приєдналися до заходу в онлайн-форматі. Ініціатором проведення виступило управління культури, туризму, національностей і релігій облдержадміністрації за підтримки Ради Європи та Фонду «Чіріклі».

У 2024 році ГО «Об'єднання ромських жінок "Голос Ромні"» презентувала дослідження потреб ромських громад у п'яти регіонах України, зокрема в місті Кривий Ріг. Дослідження реалізовано в межах програми «Спроможні та сильні» Фонду Східна Європа за підтримки Швейцарської Конфедерації. Матеріали дослідження створюють потенціал для врахування потреб ромів у майбутніх програмах.

Щодо популяризації кримськотатарської мови, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, на території Дніпропетровської області проживало 127 осіб, які відповідно до Закону України «Про корінні народи України» належать до корінних народів. Зокрема: 47 осіб – кримські татари, 64 – караїми, 16 – кримчаки.

У 2015 році в місті Дніпро було створено представництво “Земляцтва кримських татар”, яке активно підтримувало ініціативи, спрямовані на міжкультурну взаємодію, розвиток діалогу, толерантності та збереження автентичних традицій. З 2021 року в області офіційно зареєстровано громадську організацію «Кримськотатарський культурно-освітній центр у м. Дніпро». Обидві ініціативи очолює Кемал Мустафаєв – представник кримськотатарської громади, який є активним учасником обласних культурно-просвітницьких заходів, зокрема у форматі круглих столів, урочистостей та міжетнічних форумів.

Станом на 2025 рік активність самої громади дещо зменшилася через війну: частина її членів перебуває у лавах ЗСУ або була змушена виїхати за кордон. Водночас керівник громади зберігає публічну присутність у житті регіону, репрезентує кримськотатарський сегмент на обласному рівні та підтримує сталі зв'язки з органами влади й іншими національно-культурними товариствами.

У сфері освіти та молодіжної роботи питання збереження кримськотатарської культурної спадщини реалізується через діяльність секції «Кримськотатарська гуманітаристика» у складі Відділення літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства комунальної установи «Мала академія наук учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради. Учні досліджують кримськотатарські казки, усну творчість, традиційні символи, культурні артефакти та літературу. Результати їхньої роботи щороку презентуються на конкурсах МАН, сприяючи глибшому розумінню культурного розмаїття України.

Фінансова допомога на збереження і розвиток етнічної самобутності національних меншин, корінних народів

Допомога національно-культурним товариствам у підготовці та проведенні культурно-просвітницьких заходів надається в межах реалізації чинних регіональних і місцевих цільових програм. Зокрема, у рамках Програми розвитку культури у Дніпропетровській області на 2017

– 2025 роки реалізуються заходи, спрямовані на збереження і розвиток етнокультурної самобутності національних меншин (спільнот) та корінних народів. Представники національних меншин (спільнот) та корінних народів мають можливість використовувати наявну платформу бібліотек, музеїв, театрів, концертних та клубних закладів області.

Висновки. У Дніпропетровській області у рамках чинних законодавчих норм послідовно реалізовано можливості ресурсної підтримки розвитку інформаційних, культурних й освітніх проєктів та потреб представників етнонаціональних меншин. Наявні механізми реалізації державної політики у сфері етнонаціональних відносин на регіональному рівні мають комплексний підхід і перспективу для подальших наукових досліджень суспільної, історичної та соціальної ролі етнічних спільнот і культур у розвитку різних сфер життєдіяльності, державотворенні, науці на Дніпропетровщині.

Бібліографічні посилання

1. «Про затвердження плану заходів на 2024-2025 роки з реалізації Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року». Розпорядження Кабінету Міністрів України №1197-р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1197-2023-%D1%80>
2. Етнонаціональний світ Придніпров'я (у трьох частинах) <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=67&idg=626>

начальник відділу культури Підгородненської міської ради
вул. Центральна, 46, м. Підгородне, Дніпровський район,
Дніпропетровська область, 52001, Україна
e-mail: kultura.pidgorodne@gmail.com

Культурна спадщина Підгородненської громади як основа і перспектива європейської інтеграції

Анотація

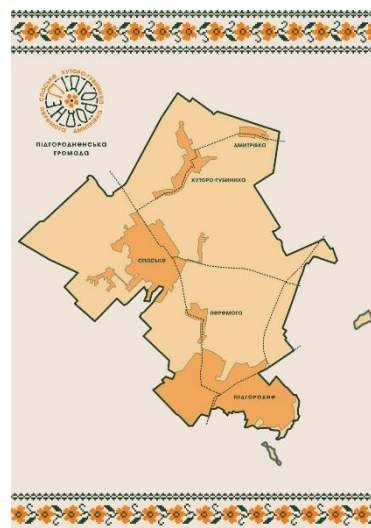
Доповідь присвячена нематеріальній культурній спадщині Підгородненської громади як прикладу збереження та розвитку національної культурної ідентичності. Акцент зроблено на популяризації громади через культурний туризм, краєзнавчу літературу та книговидання, що відповідають європейським підходам до збереження локальної спадщини.

The cultural heritage of the Pidhorodne community as a basis and prospect for European integration

Abstract

The report is devoted to the intangible cultural heritage of the Pidhorodne community as an example of the preservation and development of national cultural identity. The emphasis is on promoting the community through cultural tourism, local history literature, and book publishing, which are in line with European approaches to preserving local heritage.

Мета доповіді – показати на прикладі Підгородненської громади Дніпропетровської області, як місцевість, що говорить мовою традицій, береже та популяризує свою нематеріальну спадщину може стати не тільки основою збереження історичної пам'яті, але й ресурсом для розвитку туризму, громадянського суспільства та міжнародної співпраці.

Громада, яка говорить мовою традицій і майбутнього.

До місцевого переліку елементів нематеріальної культурної спадщини внесені:

Козацькі пісні Дніпропетровщини

Спаська затірка

Соломоплетіння та соломопошиття

Зливана майова каша

Козацькі пісні Дніпропетровщини – це Європа в українському звучанні, де локальне стає універсальним.

Народний фольклорно-етнографічний гурт «Криниця» є носієм козацьких пісень Дніпропетровщини, що внесені до списку нематеріальної культурної спадщини людства, що перебувають під захистом ЮНЕСКО. Важливо, що при гурті діє дитячо-молодіжний колектив-супутник «Криниченька», який забезпечує передачу автентичної традиції наступним поколінням, забезпечує спадкоємність і тяглість традиції.

У 2015 році було взято під охорону держави та внесено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України під номером 005 елемент «Козацькі пісні Дніпропетровщини» [<https://cutt.ly/rBY4Ajt>]. У 2016 році ЮНЕСКО включило пісні до Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони. [6]

Ці пісні зберігають пам'ять про героїзм, боротьбу та духовність українського народу, адже колискові, весільні, ліричні пісні супроводжують

нас все життя. «Найбільша група козацьких пісень змальовує козацький побут. В них розповідається про різні подробиці життя воїна, подаються роздуми про долю та непростий життєвий вибір, оспівується козацька смерть. Постійним супутником козака у піснях є його вірний кінь:

*Осідлаю кониченька, коня вороного,
Нехай несе в чисте поле мене, молодого.
В чистім полі тирса шумить, катран зеленіє,
В чистім полі своя воля, аж серце німіє» [4]*

Підгородненська громада не лише зберігає співочу традицію, а й активно розвиває її, перетворюючи на інструмент культурної дипломатії та єднання. Яскравим прикладом цього є фестиваль народної української пісні «Пісенний перегук», який у серпні 2025 року відбувся вже в'яте.

Це свято музики, єдності та традицій стало платформою для творчої співпраці колективів із різних куточків Дніпропетровщини. Учасники об'єдналися задля спільної мети — збереження, розвитку та популяризації української пісенної спадщини. Фестиваль демонструє, що пісня — це не лише мистецький феномен, а й потужний засіб міжкультурного діалогу, формування локальної ідентичності та налагодження контактів.

«Пісенний перегук 2025» у Підгородному збирав виконавців
козацьких пісень Дніпропетровщини.

Це було справжнє коло друзів, яких поєднала любов до народної пісні. Його відвідали всі три колективи, що зазначені у номінаційному досьє ЮНЕСКО («Криниця», «Богуславочка» і «Першоцвіт»), інші колективи і окремі виконавці з Петриківки, Підгородного, Слобожанського, Спаського, Кочережок, що є подовжувачами традиції виконання козацької пісні на Дніпропетровщині. Дорослі і діти, молодь і наші шановні бабусі співали. Пісня оживала в їх вустах.

Чому такі заходи важливі?

Тому що через обмін знаннями про традицію виконання козацьких пісень Дніпропетровщини, практикуючи спів за участю носіїв елементу, ми зберігаємо його.

Завдячуючи цьому щорічному фестивалю:

- збільшується поінформованість мешканців регіону про НКС;
- молодь залучається до процесу неформальної освіти;
- відбувається обмін досвідом про роботу з НКС, яка ведеться у наших громадах

Козацька пісня звучала багатоголоссям поколінь [1].

Спаська затірка. «Затірка – одна з найдавніших страв, поширених серед слов'янських народів. Серед українців затірка була традиційною

стравою поряд із кулішем, варениками, соломахою, кашею. Тож не дивно, що с. Спаське, засноване козаками, увібрало в себе традиції предків. У наші дні затірку готують переважно на території Полтавщини та Середнього Подніпров'я. У різних регіонах України її готують по-різному: в одних це суп, в інших – страва з борошнистою консистенцією, на молоці чи бульйоні. У селі Спаське її готують по-своєму, більше як кашу чи гарнір. Це надає певної автентичності «Спаській затірці» серед інших страв із такою самою назвою й дозволяє говорити про неї як про нематеріальну культурну спадщину с. Спаське.» [3]

Цікавою особливістю цієї страви є те, що місцеві мешканці не лише бережуть її давній рецепт, але й активно використовують затірку у повсякденному побуті, передаючи традицію з покоління в покоління.

Сьогодні Спаську затірку, виготовлена руками місцевих майстринь, стала не лише родинною традицією, а й справжнім культурним брендом Підгородненської громади. Її можна придбати у місцевих магазинах та приготувати вдома за класичним рецептом, що надає можливість кожному долучитися до збереження і відтворення цієї гастрономічної спадщини.

Соломоплетіння та соломопошиття. У Підгородненській громаді збереження традиції соломоплетіння та соломопошиття тісно пов'язане з постаттю Чирви Миколи Лукича – заслуженого працівника культури

України, члена Національної спілки народних майстрів України. Він є носієм давньої традиції, яка сягає своїм корінням у народні ремесла українського села.

Сьогодні це мистецтво знаходить нове звучання у сфері декоративно-ужиткового мистецтва: створюються головні убори, елементи декору, тематичні композиції зі змістом, які поєднують автентичність і сучасність.

Роботи майстра експонуються на виставках, демонструючи багатство української культури. Водночас навчання молоді та проведення майстер-класів забезпечують живу передачу ремесла наступним поколінням, аби традиція не зникла з часом, а продовжувала розвиватися як частина культурної ідентичності громади.

Центр Кобзарського мистецтва. Підгородненська громада є однією з небагатьох в Україні, яка цілеспрямовано відроджує та популяризує кобзарську традицію – потужний елемент української національної ідентичності та духовної спадщини.

Центр відроджує та популяризує традицію українського кобзарства, проводить навчання гри на бандурі, концерти та майстер-класи, підтримує автентичне виконання історичних пісень та кобзарських наспівів

Цей напрям не лише розвиває культурне життя громади, але й поєднує її з давніми традиціями української духовності, героїзму та культурного супротиву. Центр Кобзарського мистецтва у Підгородненській громаді є прикладом того, як локальна ініціатива може зберігати й примножувати культурний спадок, водночас формуючи сучасний європейський культурний простір. Кобзарство, як одне з цікавих та оригінальних явищ музичної культури українського народу має давні традиції. Своїм корінням воно сягає в період Київської Русі.

Попередниками кобзарів були музики, увічні в фресках Софії Київської, оспівані автором, «Слово о полку Ігоревім», в якому згадується славний Боян. Історія через криваві січі, нещадний час погубила імена кобзарів, загубила їх життєписи, їхні могили, та пам'ять народна зберегла кобзарські думи й пісні, що через століття передалися ГОМЕРАМИ УКРАЇНИ – кобзарями, які світять своїми барвами, почуваннями, лицарством у любові та ворожнечі розмахом козацької відваги та філософської вдумливості. Шлях кобзарів – це шлях народу» [2].

Збереження спадщини через книговидання. Вже доброю традицією у Підгородненській громаді стало популяризація та збереження історичної та культурної спадщини через книговидання.

За останні роки, за підтримки Підгородненської міської ради, побачили світ наступні видання місцевих авторів:

Легенди та оповідки слободи Підгородньої / упоряд. Л. Омельченко, Г. Кузьменко. Дніпро: ЛІРА, 2021. 80 с.: іл.

Нариси з історії Підгородного (від давнини до початку XX століття): краєзнавче дослідження / Лариса Омельченко. Дніпро: ЛІРА, 2023. 150 с.: іл.

Ганжа-Родзянко А., Дуб К. Кобзарство Підгородного – зоряний цвіт України.

Говоруха В., Кучма Р. Село Спаське: історія крізь призму епох. Дніпро: ЛІРА, 2024. 400 с

Завдяки цим ініціативам громада не лише зберігає власну історичну пам'ять, але й створює нові культурні сенси, роблячи локальну спадщину доступною для мешканців і дослідників, а також інтегруючи її в ширший український культурний простір [5].

Досвід Підгородненської громади переконливо демонструє, що збереження нематеріальної культурної спадщини може і повинно стати

потужним ресурсом для сучасного розвитку громад. Внесення локальних елементів до переліку спадщини не лише формує культурну ідентичність громади, зберігає історію, а й відкриває нові можливості для туризму, освіти, міжнародного культурного діалогу.

Успіх громади полягає у поєднанні трьох ключових напрямів: збереження автентики – підтримка гуртів-носіїв, робота Центру кобзарського мистецтва, передача ремесел і традицій від майстрів до молоді; популяризація спадщини – перетворення локальних елементів на культурні бренди, інтеграція їх у повсякденне життя та туристичну інфраструктуру; формування культурної пам'яті через книговидання – системна підтримка місцевих авторів і краєзнавчих видань, які забезпечують доступність історії та культури для громади.

Підгородненська громада виступає прикладом того, як локальні ініціативи у сфері збереження нематеріальної спадщини сприяють сталому розвитку та культурному різноманіттю. Європейська інтеграція в культурному вимірі починається саме з таких практик: коли громади вміють поєднувати повагу до власних традицій з інноваційними шляхами їх збереження та популяризації. Культурна спадщина у цьому випадку стає не лише охоронюваним надбанням, а й живим ресурсом розвитку та співпраці.

Бібліографічні посилання

1. ГО Жінки плюс. URL <https://www.facebook.com/share/p/1C8iEArnZQ/>
2. Ганжа-Родзянко А., Дуб К. Кобзарство Підгороднього – зоряний цвіт України.
3. Говоруха В., Кучма Р. Село Спаське: історія крізь призму епох. Дніпро: ЛІРА, 2024. 400 с. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/nasha-gromad%D0%B0/kraieznavcha-literatura/selo-spaske-istoriia-kriz-pryzmu-epokh>
4. Козацькі пісні Нижнього Подніпров'я / автор Олена Соболева. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/kozacki-pisni-dnipropetrovsini>
5. Краєзнавча література Підгородненської громади. URL: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/nasha-gromad%D0%B0/kraieznavcha-literatura>
6. Національна історична бібліотека України. Випуск 5. Козацькі пісні Дніпропетровщини. 20 січня 2023 р. URL: <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/617/>

Тарас МАЙНИЙ / Taras MAINYI

керуючий справами (секретар) виконавчого комітету Підгородненської
міської ради Дніпровського району
Дніпропетровської області
вул. Центральна, 46, м. Підгородне, Дніпровський район,
Дніпропетровська область, 52001, Україна
e-mail: mayniyy.pmrada@gmail.com

**Нідерландський досвід управління етнокультурним розмаїттям у
регіонах як елемент європейської інтеграції:
підсумки візиту представників Підгородненської громади до
Республіки Об'єднаних провінцій Нідерландів**

Анотація

Доповідь присвячена аналізу нідерландського досвіду управління етнокультурним розмаїттям у регіонах як елементу європейської інтеграції. Розглядається специфіка інтеграції етнічних груп і вразливих категорій населення в нідерландських громадах, з акцентом на партнерства влади, бізнесу та освіти. Визначається можливість адаптації цього досвіду для українських регіонів, зокрема Підгородненської територіальної громади, де інтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) сприяє етнокультурному збагаченню на шляху до ЄС.

**The Dutch experience of managing ethnic and cultural diversity in
regions as an element of European integration: outcomes of the
Pidhorodne community's visit to the Netherlands**

Abstract

The report is devoted to analyzing the Dutch experience of managing ethnocultural diversity in regions as an element of European integration. It examines the specifics of integrating ethnic groups and vulnerable population categories into Dutch communities, with an emphasis on partnerships between government, business, and education. It determines the possibility of adapting this experience to Ukrainian regions, in particular the Pidhorodne territorial community, where the integration of internally displaced persons (IDPs) contributes to ethnocultural enrichment on the path to the EU.

Мета доповіді – проаналізувати ключові аспекти нідерландського досвіду інтеграції етнічних груп у регіональних громадах, визначити виклики та перспективи для українських регіонів у контексті етнокультурного розмаїття, а також запропонувати рекомендації щодо

застосування європейських практик для посилення інтеграції ВПО як елементу шляху до ЄС.

Виклад матеріалу. Сучасні українські регіони стикаються з викликами етнокультурного розмаїття, зумовленими внутрішньою міграцією, зокрема через повномасштабне вторгнення Росії. За даними UNHCR, станом на 2025 рік, у Дніпропетровській області проживає значна кількість ВПО з різних етнокультурних груп, включаючи представників кримськотатарського, донецького та луганського регіонів [1, с. 12]. Це створює потребу в ефективних механізмах інтеграції, які б сприяли збереженню культурної ідентичності та соціальній згуртованості, що є ключовим для європейської інтеграції України відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС [2, с. 45].

Навчальний візит до Королівства Нідерландів, організований у рамках проекту «Підтримка відновлення місцевого самоврядування та відбудови і реконструкції громад в Україні» за сприяння VNG International та Асоціації міст України, дозволив вивчити нідерландський досвід як модель для українських громад. Нідерланди, як країна з високим рівнем етнокультурного розмаїття (понад 20% населення – мігранти з різних етнічних груп), демонструють успішну інтеграцію через регіональні партнерства [3, с. 18].

У провінції Фрисландія (Леуварден) обговорювалися ініціативи, такі як EuropaPact Fryslân, яка допомагає громадам у впровадженні європейської політики, включаючи підтримку культурного розмаїття через інновації. Наприклад, діяльність Сараріс фокусується на працевлаштуванні вразливих груп, включаючи етнічні меншини, що сприяє їхній соціальній інтеграції [4]. Платформа Р10 об'єднує сільські громади для обміну досвідом, акцентуючи на збереженні локальної культурної спадщини в контексті ЄС. Це актуально для Підгородненської громади, де, за даними Регіонального житлового форуму (Дніпро, 20

серпня 2025), проживає близько 2800 ВПО, і проводяться програми переобладнання шелтерів та надання субвенцій на житло [5].

Зустріч української делегації в муніципалитеті Опстерленда. 19.05.2025 р.
Джерело: URL: <https://www.facebook.com/share/p/1FLneNHB3A/>

У Девентері та FoodValley (Еде) вивчали модель «потрійної спіралі» (влада, бізнес, освіта), яка забезпечує міжсекторальну співпрацю для сталого розвитку. FoodValley розвиває циркулярне агровиробництво з урахуванням культурних відмінностей, підтримуючи стартапи етнічних груп [6, с. 25]. За словами представників МКВ Trade Office, Україна є прикладом стійкості, і нідерландський досвід може допомогти в інтеграції ВПО через агроінновації, що збагачують етнокультурне розмаїття регіонів.

Муніципалітет Девентер
Знайомство української делегації з прикладами плідної співпраці між муніципалітетом, бізнесом та освітніми установами. 20. 05. 2025 р.
Джерело: URL <https://www.facebook.com/share/p/1BQW6nqBmF/>

Муніципалітет Еде: регіон FoodValley. Знайомство української делегації із спеціалізацією на циркулярному агровиробництві, білковому переході, харчуванні та здоров'ї. 20 05.2025 р.
Джерело: URL <https://www.facebook.com/share/p/1BQW6nqBmF/>

У Гаазі (VNG International) акцентовано на інвестиційних атласах громад для залучення коштів ЄС, включаючи програми Європейського інвестиційного банку (ЄІБ). У Підгородненській громаді вже реалізуються проекти за кошти ЄІБ: капітальний ремонт закладу дошкільної освіти «Івушка», будівництво ясла-садочку на вул. Каштановій та утеплення Ліцею №3. Ці ініціативи сприяють інтеграції ВПО, забезпечуючи доступ до освіти та послуг, що є елементом етнокультурної адаптації [7, с. 30].

Українська делегація відвідала офіс VNG International – Агентство міжнародного співробітництва асоціації муніципалітетів Королівства Нідерланди (VNG)
Джерело: URL: <https://www.facebook.com/share/p/19SrBStMFV/>

Дні, присвячені міжнародній співпраці та інноваціям (Kaag en Braassem, Amstelveen), продемонстрували, як муніципалітети Нідерландів забезпечують безбар'єрність для бізнесу етнічних груп, включаючи стале садівництво та нетворкінг. VNG International реалізує проекти в 17 українських громадах, фокусуючись на відновленні з урахуванням культурного розмаїття [8].

Знайомство із сімейною компанією з понад 40-річним досвідом вирощування фрезій, яка поєднує традиції з сучасними технологіями, впроваджуючи енергоефективні рішення та забезпечуючи стабільно високу якість продукції

Джерело: VNG International Ukraine.

URL: <https://www.facebook.com/share/p/17BaQesCMh/>

Для українських регіонів, як Підгородненська громада, нідерландський досвід пропонує моделі: створення платформ на зразок Р10 для обміну культурними практиками ВПО; впровадження програм працевлаштування вразливих груп, подібних Cararis; розвиток інвестиційних атласів з акцентом на етнокультурні проєкти для ЄС інтеграції. Виклики включають брак ресурсів, але перспективи – у партнерствах з ЄС, як у FoodValley, де культурне розмаїття стає фактором інновацій [9, с. 15].

Висновки. Нідерландський досвід демонструє, що етнокультурне розмаїття є ресурсом для регіонального розвитку та європейської інтеграції. Для українських регіонів, зокрема Підгородненської громади, адаптація цих практик через інтеграцію ВПО сприятиме соціальній згуртованості, збереженню культурної спадщини та виконанню вимог Угоди про асоціацію з ЄС. Рекомендується створювати локальні

платформи партнерств, розвивати інвестиційні проєкти з фокусом на розмаїття та посилювати обмін з нідерландськими муніципалітетами для сталого шляху до ЄС.

Бібліографічні посилання

1. Дослідження з питань інтеграції, злочинів на ґрунті ненависті та дискримінації в Україні. Міжнародна організація з міграції (МОМ). 2023. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/documents/study_0.pdf
2. Європейська та євроатлантична інтеграція України: виклики та перспективи. Кабінет Міністрів України. 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-presentation-2019/8.2019/transition-book-final-stisnuto.pdf>
3. The integration challenges of Ukrainian refugees in the Netherlands. Be Horizon. 2022. URL: https://behorizon.org/wp-content/uploads/2022/09/Policy-Brief_The-integration-challenges-of-Ukrainian-refugees-in-the-Netherlands.pdf
4. EPF for European organisations. EuropaPact Fryslân. 2025. URL: <https://europapact.frl/en/>
5. Акомодація регіонального та етнокультурного різноманіття в Україні. IDEOPOL. 2023. URL: <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2023/04/%E2%84%963-22-UKR.-Full-text-1.pdf>
6. Regenerative Innovation Portfolio. Foodvalley NL. 2025. URL: <https://foodvalley.nl/en/initiative/regenerative-innovation-portfolio/>
7. Ukraine, Sustainable Development through improved Local Governance. VNG International. 2025. URL: <https://www.vng-international.nl/project/ukraine-sustainable-development-through-improved-local-governance/>
8. Cultural cooperation Ukraine-Netherlands 2025-2028. DutchCulture. 2025. URL: <https://dutchculture.nl/en/news/cultural-cooperation-ukraine-netherlands-2025-2028>
9. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Etnopolityka_v_Ukraini_2023_monohrafiya.pdf

Альберт ВЕНГЕР/ Albert VENHER

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
просп. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна
e-mail: vengeralbert@gmail.com

Досвід регіонального мультикультуралізму у формуванні євроінтеграційних прагнень України на прикладі документальних фільмів «Євродонбас» та «Єврокривбас»

Анотація

«Євродонбас» — документальний фільм-розслідування, який розкриває дорадянську історію індустріалізації Донбасу та показує його глибокі європейські корені. Автори демонструють, що регіон розвивався завдяки інвестиціям і зусиллям британських, бельгійських, французьких та німецьких підприємців, які створили основу промислового та урбаністичного зростання. Через архівні матеріали, інтерв'ю з експертами та зйомки архітектурних об'єктів фільм руйнує радянські міфи про «героїчне будівництво» Донбасу. Особливе місце у стрічці відведено постаті Джона Юза — засновника Юзівки, сучасного Донецька, чия діяльність символізує європейський внесок у розвиток регіону. Фільм набуває трагічного звучання, адже багато зафіксованих у ньому пам'яток були знищені під час російської агресії, що робить стрічку важливим свідченням історичної пам'яті.

The experience of regional multiculturalism in shaping Ukraine's European integration aspirations, as illustrated by the documentary films 'Eurodonbas' and 'Eurokryvbas'

Abstract

Eurodonbas is an investigative documentary that uncovers the pre-Soviet history of industrialization in the Donbas region, highlighting its deep-rooted European connections. The film illustrates how British, Belgian, French, and German entrepreneurs played a pivotal role in shaping the region's industrial and urban development. Through archival footage, expert interviews, and documentation of architectural landmarks, the film challenges Soviet-era narratives surrounding the so-called "heroic construction" of Donbas. Central to the story is John Yuz, founder of Yuzivka (modern-day Donetsk), whose legacy exemplifies the European influence on the region's growth. The documentary adopts a poignant tone, as many of the featured sites were destroyed during Russia's military aggression, rendering the film a vital record of historical memory and cultural loss.

Мета доповіді — дослідити кінематограф як інструмент у відновленні історичної пам'яті південно-східних регіонів.

«Євродонбас»[1] це документальний фільм, який позиціонується в медіа, як «документальне розслідування». Саме остання характеристика підводить до того, що команда яка працювала над фільмом повертає широкій аудиторії незнану, або малознану для неї історію краю, фокусується на історії індустріалізації Донбасу в XIX – на початку XX століття. Дана теза не до кінця є вірною, адже в науковому середовищі вивчення цього питання має серйозну академічну традицію. Але треба зауважити, що наукові дослідження фактично не впливали на суспільну думку, так як їх результат поширювався лише в академічному середовищі. Тому варто вітати, що автори фільму вирішили провести просвітницьку місію для широких кіл. Основна задумка авторів зводиться до того, щоб показати, що коріння історії Донбасу, як індустріального регіону сягає глибше радянських часів і в його основі лежав європейський індустріальний досвід, європейський капітал та конкретні європейці, які приїхали та працювали над розбудовою промисловості регіону. Британські, бельгійські, французькі та німецькі підприємці вкладали значні кошти в розвиток вугільної та металургійної промисловості, як результат розпочалась не лише стрімка індустріалізація краю, але й урбанізація. Масово почали з'являтися нові міста та робітничі селища.

Основними ілюстративними майданчиками фільму, де показано європейську спадщину, є такі міста, як Маріуполь, Лисичанськ, Дружківка та селище Нью-Йорк (колишнє Німецьке). Підтвердження ідей фільму подається через декілька ключових каналів. Перший з них це виступи експертів. Автори залучили широке коло спеціалістів починаючи від дипломатів та закінчуючи місцевими краєзнавцями. Саме вони робили історичні екскурси та давали коментарі. Режисер Корній Грицюк та його команда зафіксували архітектурні пам'ятки, індустріальні об'єкти та елементи побуту. Саме цей канал виступив візуальним містком між експертами та минулими. Авторам фільму вдалося показати, що якщо бути пильним, то можна в індустріальному ландшафті розгледіти сліди

західноєвропейської архітектури. З іншого боку видно наскільки в занедбаному стані знаходиться більшість з них. Окрім того автори, використовували унікальні архівні матеріали XIX століття, анімовані фотографії, а також інтерв'ю з місцевими жителями, які показали яким чином пам'ять про часи дорадянської індустріалізації зберігається в родинних історіях, та як вона проявляється саме зараз. Цей фільм набуває особливого, трагічного значення, оскільки більшість зафіксованих у ньому об'єктів були знищені російськими військами після зйомок.

Якщо вести мову про історичний контекст фільму «Євродонбас», то його автори звертаються до дорадянського періоду історії Донбасу, який довгий час був викривлений і стертий радянською історичною наукою та пропагандою. У фільмі розповідається, що наприкінці XIX століття Донбас був частиною Російської імперії, але його економічний розвиток був зумовлений європейськими інвестиціями. Наприклад, британський підприємець Джон Юз заснував селище Юзівка (сучасний Донецьк). Бельгійці розбудовували Лисичанськ та Дружківку, а німці заснували селище Нью-Йорк. Особі Джона Юза у фільмі відведено особливе місце, його образ уособлює більшість підприємців відчайдухів які вкладали кошти у індустріалізацію на теренах сучасної України. Чому відчайдухи? Тому, що усе доводилося робити з нуля: забезпечувати інтелектуальну складову у будівництві промислових об'єктів, розбудовувати логістику, навчати робітників і таке інше. І не завжди прибутки могли бути швидкими, це були довготривалі інвестиції.

Автори фільму показують Джона Юза не просто як іноземного бізнесмена, а як засновника міста Юзівка (сучасний Донецьк). Він є яскравим прикладом того, як європейський капітал, технології та інженерна думка принесли індустріалізацію в степи Донбасу. Юз привіз із собою не лише обладнання, але й кваліфікованих робітників, переважно з Уельсу, які стали першою хвилею іноземної трудової міграції в регіон.

У фільмі простежується протиставлення радянській пропаганді і образ Юза використовується для того, щоб прямо спростувати радянські міфи про «героїчне радянське будівництво» Донбасу. Фільм підкреслює, що промисловість і міста тут були засновані задовго до приходу більшовиків, і саме завдяки зусиллям таких підприємців, як Юз, регіон став великим промисловим центром тодішньої Російської імперії. Через розповідь про Джона Юза фільм демонструє, як радянська влада свідомо стирала пам'ять про європейське минуле. Зміна назви міста з Юзівки на «Сталіно» (а пізніше на Донецьк) є наочним прикладом цього процесу. Фільм відновлює цю історичну справедливість, показуючи, що Юз був не «капіталістом-експлуататором», як його зображувала радянська пропаганда, а ключовою фігурою, яка заклала фундамент для розвитку цілого регіону. У фільмі, ймовірно, показані будівлі, пов'язані з діяльністю Юза, такі як його будинок або заводські споруди. Це допомагає глядачеві візуально оцінити внесок британського інженера та його команди.

Кадри з фільму «Євродонбас»[1].

Окрім того у фільмі розповідається про те, як разом з європейськими інженерами та підприємцями на Донбас приїжджали робітники,

створюючи багатонаціональну спільноту. У цьому регіоні зустрічалися і взаємодіяли різні культури, мови та традиції.

Автори проводять тезу, про те, що після захоплення влади більшовиками, вся історія регіону була «переписана». Заслуги європейських інвесторів були привласнені радянській владі, а імена засновників індустрії були стерті з пам'яті. Донбас почали оспівувати як «серце радянської промисловості».

Особливого значення фільм набуває і через те, що знімався до повномасштабного вторгнення. У ньому показано «останнє відносно мирне літо» багатьох східних міст. Ця робота набуває додаткового історичного контексту, оскільки демонструє знищення російськими окупантами не лише сучасної України, а й її європейського історичного коріння.

Фільм «Євродонбас» був позитивно сприйнятий як в Україні, так і за кордоном. Стрічка була представлена на великих міжнародних фестивалях, таких як «Hot Docs» у Канаді та кінофестиваль у Котбусі, що підтверджує її високий художній та історичний рівень. Українські критики відзначають актуальність фільму, його освітню цінність та вміння просто розповісти про складні історичні факти. Особливо підкреслюється майстерність авторів у використанні архівних матеріалів.

Стрічка підводить глядача до того, що Донбас завжди був частиною європейського світу, а не «споконвічно російським» чи «виключно радянським». Фільм сприяє формуванню сучасної української ідентичності, яка включає схід України як невід'ємну частину. Режисер Корній Грицюк та продюсерка Анна Паленчук наголошували, що прагнули створити фільм, який буде зрозумілим для широкого загалу, а не лише для істориків. Це важливо для боротьби з дезінформацією та пропагандою [2; 3].

Зрештою фільм є важливим нагадуванням, що «коли свою історію не знаєш, за тебе її пишуть інші». Ця цитата режисера є ключовою для розуміння значення стрічки в умовах інформаційної війни.

Висновки. Фільм «Євродонбас» доводить, що історія Донбасу невід’ємно пов’язана з європейською цивілізацією та її індустріальним спадком. Він розкриває правду про те, що регіон був створений завдяки зусиллям іноземних підприємців, а радянська влада свідомо стерла цю пам’ять. Стрічка актуалізує значення історичної правди у формуванні української ідентичності та протидії дезінформації. Вона наголошує на тому, що збереження й відновлення історичної пам’яті є ключем до розуміння сучасності та майбутнього Донбасу. Таким чином, «Євродонбас» є не лише фільмом про минуле, але й важливим культурним і політичним проектом сьогодення.

Бібліографічні посилання

1. «Євродонбас» документальний фільм. Режисер К. Грицюк. 13. 07. 2025. URL : <https://vimeo.com/760583908?share=copy>
2. Фільм «Євродонбас» – про європейську спадщину Донеччини *YouTube (Ютуб)* — онлайн-платформа для перегляду й публікації відео. 14. 07. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-BcmMmBYtAY>
3. Як «совєти» у європейців Донбас вкрали: огляд документального фільму "Євродонбас". «Уніан» інформаційне агентство. 14. 07. 2025. URL: <https://www.unian.ua/lite/kino/evrodonbas-2023-oglyad-dokumentalnogo-filmu-pro-rozvitok-shodu-ukrajini-recenziya-na-film-12401793.htm>

Олена ПРЕД / Olena PRED

депутатка Перещепинської міської ради, голова постійної комісії з гуманітарних питань, радник-консультант з питань культури,
директорка КЗ Перещепинська школа мистецтв
мкр.Орільський, 14, м. Перещепине, Самарівський район,
Дніпропетровська область, 51220, Україна
e-mail: olenapred@ukr.net

Культура єднає : досвід, перспективи та історії Перещепинської громади

Анотація

Доповідь присвячена ознайомленню з успішними міжнародними проєктами Перещепинської міської територіальної громади Самарівського району зі Словенією, Німеччиною, Швецією, Італією. Економічні міжнародні проєкти громади дозволили популяризувати унікальну культурну спадщину краю та покращити рівень життя мешканців різних національностей та внутрішньо переміщених осіб.

Culture Unites: Experiences, Prospects, and Stories from the Pereshchepyn Community

Abstract

The report is devoted to successful international projects of the Pereshchepynska municipal community of the Samara district with Slovenia, Germany, Sweden, and Italy. The community's international economic projects have helped promote the region's unique cultural heritage and improve the quality of life for residents of different nationalities and internally displaced persons.

Мета доповіді – поділитися досвідом, розповісти про успішні практики міжнародного співробітництва Перещепинської міської територіальної громади в умовах дії воєнного стану.

Перещепинська міська територіальна громада розташована в Самарівському районі Дніпропетровської області, має адміністративний центр у місті Перещепине, охоплює 21 населений пункт і має площу 575.7 км² з населенням близько 20 639 осіб. Громада була утворена 2 лютого 2018 року шляхом об'єднання міської та кількох сільських рад. Об'єднані ради: Перещепинська міська рада, Багатська, Голубівська, Керносівська, Михайлівська сільські ради (раніше Новомосковського району) та Шандрівська сільська рада (раніше Юр'ївського району).

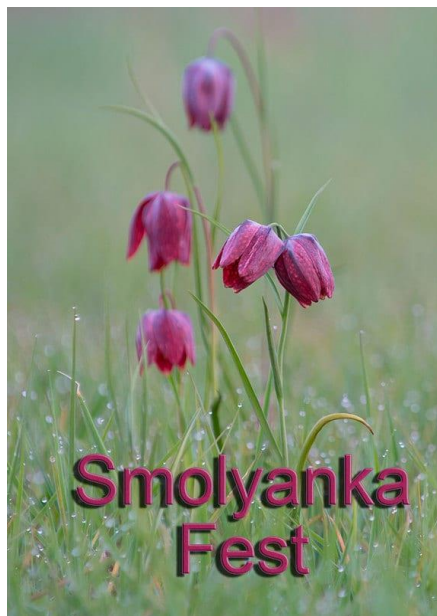
Громада дотримується безбар'єрності, де кожна людина, незалежно від своєї національної приналежності, має рівний доступ до прав, можливостей, послуг та ресурсів, а також відчуває себе прийнятою з повагою. Це передбачає усунення будь-яких дискримінаційних бар'єрів, що обмежують участь у соціальному житті, освіті, працевлаштуванні, доступі до послуг та самореалізації для представників різних національностей.

Особи ромської національності, як постійно так і тимчасово компактно проживають у селах громади: Козицирщина, Малокозирищина, селищі Вишневе та місті Перещепине. Їх кількість весь час змінюється, враховуючи їх міграційний спосіб життя. Усі сім'ї ромської національності мають вільний доступ до всіх послуг громади, діти мають можливість відвідувати заклади освіти та культури. Гуманітарна допомога надавалася представникам ромської національності, які відносяться до категорії внутрішньо переміщених осіб та з числа населення громади. Відділом ЦНАП надаються усі послуги, передбачені законодавством для громадян України, в тому числі і громадянам ромської національності.

Азербайджанець Нурієв Мансур Аділ Огли очолив Голубівську молодіжну раду у Голубівському старостинському окрузі і увійшов до

складу Громадської ради Перещепинської громади, у комунальних закладах громади є працівники вірменської, азербайджанської, білоруської національностей тощо.

У 2019 році було започатковано Фестиваль національних культур “SmolyankaFest Перещепине”, який відбувся в рамках реалізації проєкту «Створення туристичного кластеру на території Перещепинської МТГ», переможця конкурсної Програми «Малі міста – великі враження» Міністерства Культури України та Українського Центру культурних досліджень.

Афіша фестивалю.

Партнери Фестивалю – Програма «U-LEAD з Європою» та Центр розвитку місцевого самоврядування Дніпропетровської області, Дніпропетровська обласна державна адміністрація та Дніпропетровська обласна рада. У 2024 році Центральною публічною бібліотекою було проведено екскурс по історії Криму та долі кримських татар через картини Султанової Гіної Шайгарданівни, художниці аматорки у техніці Петриківського розпису, яка навчилася ремеслу у 74 роки.

25 червня 1970 року на будівництво каналу «Дніпро-Донбас» до Перещепино з Нуреку (Таджикистан) прибуло 970 родин різних

національностей, яких було розміщено переважно у Перещепиному та найближчих селах.

Таким чином, можна сказати, що Перещепинській громаді існує розмаїття національних культур. Його формування відбувалося протягом тривалого часу. Відомо, що з XIX ст. Перещепине було важливим економічним, торговим центром, а відтак – центром перетину різних етносів, релігій та впливів. На площі біля церкви регулярно проводилось чотири ярмарки на рік:

1. Середньопістна (на четвертому тижні після Великого посту).
2. Троїцька (2 дні після свята).
3. Успенська (13-16 серпня).
4. Миколаївська (3-7 грудня).

Ярмаркова площа в селі Перещепине Новомосковського повіту, початок 1900-х років. Матеріал підготував Ігор Лисенко.

На сьогоднішня відбувається відродження Перещепинських ярмарок. Календарний Перещепинський ярмарок – це самобутнє джерело традиційної української культури, історична пам'ятка та нематеріальна

культурна спадщина ярмаркових традицій в Україні, свято народного мистецтва та праці, яке протягом століть утвердилось і увійшло в історію, як визначна подія, що проводиться традиційно декілька раз на рік у Перещепинській громаді. Крім реалізації різноманітних товарів та послуг на Ярмарку, важливою подією для учасників, в тому числі і представників національних спільнот, є надання можливості знайти роботу та отримати корисні поради від фахівців.

Економічні міжнародні проєкти громади дозволили популяризувати унікальну культурну спадщину краю та покращити рівень життя мешканців різних національностей та внутрішньо переміщених осіб. Перещепинська МТГ активно розвиває міжнародні зв'язки і партнерства.

Перещепинська громада активно співпрацює з Європейським Союзом та Урядом Німеччини. Завдяки фінансуванню Німеччини, громада отримала сучасну модульну лікарню та спеціалізований транспорт для служби «Соціальне таксі», що забезпечує перевезення маломобільних груп населення, сприяючи інклюзивному середовищу.

Триває співпраця зі Словенією: громада співпрацює з Центром Європейських перспектив у сфері управління відходами та збереження культурної спадщини. У рамках проєкту «Мости довіри» планується розробка місцевого плану управління відходами та покращення інфраструктури в Перещепинській громаді та Самарівському районі.

Співпраця з Італією: Перещепинська громада налагоджує співпрацю з муніципалітетом Капачі (Сицилія) з фокусом на психологічну реабілітацію дітей ветеранів та сімей загиблих захисників та збереження культурної спадщини. Італійські партнери підтримують ці ініціативи, і наразі розглядаються можливості організації поїздок для реабілітації дітей за кордоном.

Є важливі інвестиційні проєкти: підписано Договір між ГО «Ініціативний крок» та GIZ щодо реалізації проєкту з немедичної реабілітації ветеранів у Перещепинській та Березанській громадах. В

рамках цього проєкту створено Центри підтримки ветеранів, які надають психологічну допомогу та послуги реабілітації.

Перещепинська громада продовжує розширювати міжнародні партнерства, спрямовані на покращення інфраструктури, інклюзивність та соціальну підтримку, що сприятиме стійкому розвитку громади. Тристоронній меморандум про взаємопорозуміння підписали Перещепинська громада, Агентство міжнародного співробітництва Асоціації муніципалітетів Королівства Нідерландів VNG International та Асоціація міст України. Документ завізували у Києві під час стартової конференції проєкту «Сталий розвиток через вдосконалене місцеве врядування». Як зазначив Перещепинський міський голова Ярослав Цвіркун: «Ми раді розпочати співпрацю з Королівством Нідерландів. Готові взаємодіяти з міжнародними партнерами по різних напрямках. Наміри закріпили меморандумом. А ще я відвідав Посольство Королівства Нідерландів у Києві. Крім того, познайомився з мером Гааги Ян ван Занен та його колегами».

Найперше у громаді планують залучити 800 тис грн на реалізацію місцевих проєктів. Збираються розвивати, зокрема, центри підтримки ветеранів та молоді. А ще – розробити інвестиційний паспорт громади. Будуть залучати додаткових партнерів й гранти на розвиток громади. Працюватимуть у напрямку реабілітації, включаючи підготовку спеціальних локацій.

Перещепинська міська територіальна громада Дніпропетровської області визнана однією з чотирьох громад, які отримують експертну підтримку в адаптації місцевих стратегій та проєктів відновлення за підтримки проєкту USAID «Демократичне врядування у Східній Україні», що реалізується Центром розвитку інновацій. Завдяки участі у цьому проєкті, Перещепинська громада відкриває для себе можливості отримання фінансування та професійної експертизи для розробки сучасної Стратегії розвитку громади та пакету заходів-проєктів для її

втілення. Старт проєкту відбувся 21 березня 2024 року у м. Київ за участю робочої групи Перещепинської громади на експертному заході «Посилення демократичних процесів на місцевому рівні під час війни». До складу робочої групи долучено представників місцевої влади, громадськості, бізнесу та внутрішньо переміщені особи.

У 2023 році започатковано партнерство та підтримку уряду Німеччини і Європейського Союзу, які мали наслідком потужний розвиток сфери надання доступних медичних послуг ВПО та мешканцям громади. Перещепинська громада та Програма GIZ в рамках реалізації Проєкту «Програма ЄС Міцні Регіони – Спеціальна програма підтримки України», який співфінансується Європейським Союзом та Федеральним міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) та реалізується Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, підписали Меморандум про будівництво модульної лікарні в м. Перещепине. Тільки 6 громад України, в тому числі м. Львів, отримали таку потужну підтримку з боку уряду Німеччини, ЄС та Проєкту GIZ Ukraine.

За час російської військової агресії Перещепинська громада надала прихисток багатьом вимушеним переселенцям із зон бойових дій. Разом з партнерами активно займається їх підтримкою та інтеграцією, наданням їм якісних адміністративних, соціальних, медичних тощо послуг. Для надання останніх буде створено модульну поліклініку – сучасну конструкцію з будівельних модулів і захисних споруд. З метою енергонезалежності будівля поліклініки буде облаштовано сонячною електростанцією на даху, власним дизельним електрогенератором, а також буде інтегрована в мережі електро-водозабезпечення та каналізації. Заклад вторинної медицини буде оснащено всім необхідним сучасним медичним обладнанням та меблями, включаючи лабораторне обладнання, узі-обладнання, медичне обладнання для малохірургічних операцій. Облаштовано: кабінет фізіотерапії, кабінети офтальмолога,

гінеколога, а також кабінети для інших профільних лікарів. Адже спеціалізовані, вузькопрофільні медичні послуги стануть доступнішими та наближеними до місця проживання. Особливістю лікарні є автономна електрична станція зі встановленою потужністю 70 кВт. Це лише один із кроків громади у напрямку енергоефективності.

«Ключовий момент у розвитку нашої інвестиційної діяльності – це саме розвиток медицини. За цим проектом діє тристоронній меморандум: із міжнародними партнерами, центральною районною лікарнею м. Новомосковська та нашою громадою. Донори надали необхідні кошти та побудували заклад, ми підготували місце та фінансуємо комунальні послуги, а лікарня взяла на себе зобов'язання з пошуку кваліфікованих працівників. Вона співпрацює з університетами та організаціями, зокрема для того, щоб залучати внутрішньо переміщених осіб, серед яких є висококласні фахівці. Ми можемо забезпечити їх не лише робочими місцями, але плануємо забезпечити й житлом – і таким чином піднімати медицину на місцях», – зауважив Я. Цвіркун.

Завдяки проекту від «U-LEAD з Європою» під назвою «Мости довіри» Перещепинська громада встановила партнерство із містом-побратимом у Словенії. Серед кількох напрямків співпраці – ресайклінг та управління відходами, збереження й збагачення культурної спадщини. «На рівні держави ми обрали напрямок євроінтеграції, однак будь-які зміни починаються саме з мешканців громади. Щоб досягти глобальної мети, ми повинні укладати якісь партнерства, шукати спільні точки дотику, спільні проекти. Наша громада не виключення. Так, ми співпрацюємо з муніципалітетом Ідрія, що у Словенії. На відміну від країн ЄС, Україна поки на дуже низькому рівні у питаннях переробки та утилізації відходів. У нас є налагоджений механізм вивозу сміття, однак про ресайклінг ми тільки починаємо говорити. Розібратися в цьому – наш і моральний, і законний обов'язок, тож зараз запускаємо процедуру розробки місцевого плану управління відходами. Будемо співпрацювати у вигляді кластерного

підходу із сусідніми громадами району, разом вирішуватимемо це глобальне питання», – відзначає очільник міської територіальної громади. Ще одним напрямком розвитку громади Я. Цвіркун визначає її туристичну привабливість. Разом із тим наголошує, що туризмом опікуватимуться вже після війни, а поки – зберігатимуть культурні пам'ятки: «На нашій території дуже багато скіфських курганів, звідси походить відомий Керносівський ідол, якому понад 5 тисяч років. У нас є цілі поля квітки, яка називається рябчик: дуже цікаво, що для Німеччини вона настільки рідкісна, що її зображують на гербах муніципалітетів. Україна і зараз дуже відома, а після перемоги ще більше людей зможуть її побачити. У нас багато надбань, тому намагаємося залучати інвестиції, щоб усе це розвивати та покращувати».

У рамках Міжнародної конференції з відновлення України URC2025, що відбулася в Римі, зроблено значний крок для посилення міжнародної співпраці. Перещепинська громада, яка є активним членом Асоціації міст України з Дніпропетровщини, підписала важливий меморандум про співробітництво з муніципалітетом Капачі (Італія), розташованим на мальовничій Сицилії. Ця подія підкреслює зростаюче значення міжмуніципальних зв'язків у процесі відбудови та розвитку України.

Голова Перещепинської громади Я. Цвіркун повідомив, що головним напрямком цієї співпраці стане психологічна та фізична реабілітація українських дітей. Це діти, які особливо постраждали внаслідок військових дій та потребують особливої уваги. В рамках угоди, на території Італії планується організація комплексних програм оздоровлення, що забезпечать дітям необхідну допомогу та підтримку для їхнього повного відновлення. Це є критично важливим внеском у майбутнє нашої молоді та її здоровий розвиток після пережитих травм. Підписаний меморандум – це не просто акт гуманітарної допомоги, а фундамент для довготривалих міжмуніципальних зв'язків. Співпраця передбачає обмін досвідом між фахівцями у сферах освіти та культури, що дозволить обом

громадам взаємозбагачуватися та впроваджувати кращі практики. Окрім того, планується реалізація спільних ініціатив на рівні громад, які сприятимуть всебічному розвитку та культурному обміну між українським та італійським народами. Таке партнерство є яскравим прикладом того, як міжнародна співпраця може виходити за рамки традиційної підтримки, створюючи міцні зв'язки та перспективи.

Інвестиції у майбутнє Перещепинської громади шляхом укладення меморандумів і співпраця з ЄС дозволять популяризувати унікальну культурну спадщину Приорільського краю та покращити рівень життя мешканців різних національностей та внутрішньо переміщених осіб.

Бібліографічні посилання

1. Перещепинська міська територіальна громада / Офіційна сторінка громади.
URL : <https://pereschepynske.otg.dp.gov.ua/>
2. Матеріали Перещепинського міського голови Ярослава Цвіркуна.

Олена ХОДЧЕНКО / Olena Khodchenko

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
просп. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна
e-mail: floresca@ua.fm

Мультикультурна Європа: культурне різноманіття в ЄС та дискусія про спільну європейську культурну ідентичність

Анотація

Доповідь досліджує, як культурне різноманіття Європейського Союзу сприяє формуванню спільної європейської ідентичності через поєднання історичної спадщини й щоденних практик та програм. Окреслено ключові ініціативи – від Маастрихтського договору й програми ERASMUS до проєктів ЮНЕСКО та цифрових платформ, що створюють простір для діалогу й солідарності. Наголошено, що справжня єдність базується на плеканні багатоманіття, а не на уніфікації культур.

Multicultural Europe: Cultural Diversity in the EU and the Debate on a Common European Cultural Identity

Abstract

This paper explores how the cultural diversity of the European Union contributes to shaping a shared European identity through the interplay of historical heritage, everyday practices, and institutional programs. It outlines key initiatives – from the Maastricht Treaty and the ERASMUS program to UNESCO projects and digital platforms – that foster spaces for dialogue and solidarity. The study emphasizes that genuine unity is rooted in the cultivation of diversity, rather than in the homogenization of cultures.

Мета доповіді – проаналізувати культурне різноманіття як ключовий елемент європейської інтеграції та дослідити дискусію щодо спільної європейської культурної ідентичності в контексті сучасних соціально-політичних викликів.

Тема європейської культурної ідентичності та мультикультуралізму є надзвичайно актуальною в умовах зростаючої міграції, політичної поляризації та пошуку нових форм єдності в межах ЄС. Їй присвячено численні наукові праці, аналітичні звіти та культурні програми [2, 4, 8, 9, 10, 11], а також дослідження провідних європейських науковців [13].

Ця тема дозволяє глибше осмислити, як культура може стати інструментом єдності, а не розділення, і як ЄС балансує між збереженням

національних ідентичностей та формуванням спільного європейського культурного простору.

Мультикультурна Європа давно переступила роль суто економічного союзу, прагнучи стати політичною спільнотою зі спільним відчуттям приналежності та єдності. ЄС пишається своєю культурною різноманітністю і прагне захищати та просувати її через повагу, рівність та діалог. Безумовно, Союз формується багатьма різними культурними ідентичностями. Але чи має ЄС власну культурну ідентичність? Щоб відповісти на це питання, треба з'ясувати, що означає концепція культурної ідентичності та як історичні передумови, сучасні ініціативи й виклики формують мультикультурну спільноту.

Культурна ідентичність – це відчуття приналежності до певної групи, частина самосприйняття людини, пов'язана з національністю, етнічністю, релігією, соціальним класом або будь-якою іншою спільнотою, що має власну культуру [4]. Вона може бути як індивідуальною характеристикою, так і ознакою групи, яка розділяє спільні цінності й практики. У сучасному світі все частіше говорять про перетини за місцезнаходженням, статтю, расою, мовою, релігією, естетикою чи навіть кулінарними вподобаннями, що створює нову форму ідентифікації, де кілька маркерів одночасно визначають приналежність.

За словами Оксани Стасевської, ідентичність можна розглядати як історичну ідентичність – вибір важливих моментів минулого, які творять соціокультурну, природну та економічну спадщину для спільноти, або як «живу ідентичність», що підкреслює повсякденне життя та сучасний спосіб існування, залишаючи спільне минуле на задньому плані [8]. Саме в цій двозначності зароджується європейська культурна ідентичність: з одного боку, на основі спільного історичного досвіду та спадщини, з іншого – як живий проєкт, утворений останніми десятиліттями через спільні інституції, цінності та практики.

Історичний шлях інтеграції Європи починався з економічних об'єднань – об'єднання вугілля й сталі, Євратом – але до 1990-х років культурний вимір зайняв ключове місце. Програма ERASMUS, ініціатива «Європейська столиця культури» та інші міждержавні обміни сприяли солідарності серед студентів, митців та громадських лідерів. Маастрихтський договір 1992 року заклав поняття європейського громадянства, що виходить за межі ринку й підкреслює спільні права, солідарність і лояльність до демократії та свободи.

Сьогодні культурна політика ЄС охоплює підтримку творчих індустрій, збереження матеріальної та нематеріальної спадщини та розвиток мобільності. Програма ERASMUS+ щороку відкриває тисячам молодих людей досвід навчання та стажувань у різних країнах, а проекти ЮНЕСКО й Європейські культурні маршрути охороняють пам'ять про спільне минуле. Онлайн-платформи, такі як Europeana, надають доступ до мільйонів артефактів із бібліотек, музеїв і архівів, об'єднуючи локальні історії в загальноєвропейський наратив.

Матеріальна спадщина також підтверджує історичні зв'язки континенту: 286 об'єктів у Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що становить майже 30% від усіх світових пам'яток, розташовані в субрегіонах – Балтійському, Середземноморському, Східноєвропейському [7]. Кожен об'єкт стає «місцем зустрічей» або «перехрестям» культурних потоків, підкреслюючи багатозаровість впливів між народами Європи.

Окрім архітектурних пам'яток, важливу роль відіграє нематеріальна спадщина – гастрономічні традиції, музика, танці, ремесла та обрядові пісні. Серед проектів ЮНЕСКО – середземноморська дієта, іспанське фламенко, венеційський карнавал і карпатські співи. Ці традиції активно обмінюються між країнами, формуючи міжкультурний простір, де спільні практики стають гарантом єдності у різноманітті.

Культурна взаємодія відбувається не лише через офіційні ініціативи, а й через міські фестивалі, кінофори та кулінарні ярмарки. Великі мегаполіси перетворилися на культурні центри, де в одному кварталі можуть співіснувати десятки етнічних груп. У таких мікрокосмах народжується поліфонія голосів, а локальні спільноти здобувають право розповісти власну історію на спільній європейській сцені як «Євробачення» [12].

Та попри всі символи – прапор із дванадцятьма зірками, гімн «Ода до радості», День Європи – питання про єдність континенту залишається відкритим. Прихильники європейської ідентичності вказують на спільні цінності демократії, прав людини та верховенства права, підкріплені договорами та мережами – від студентських обмінів до цифрових платформ. Проте нерівномірність культурного впливу, домінування західноєвропейських наративів і зростання націоналістичних настроїв створюють ризик «культурного дефіциту» серед нових членів і діаспор.

Відповіддю на цей виклик стає активне просування міжкультурного діалогу через програми Creative Europe, громадянські платформи, мережі міст-побратимів і місцеві ініціативи. Саме в щоденних практиках – від спільного оформлення громадських просторів до обмінів у креативних індустріях – формується відчуття «єдності у різноманітті», коли різні голоси сплітаються в багатий оркестр європейської культури.

Сучасні виклики – економічна невизначеність, війна в Україні, Brexit, зростання націоналізму – підривають довіру до європейського політичного проекту. У таких умовах захист спільних цінностей і розвиток культурного діалогу стають ключовими завданнями. Розвиток міжкультурної освіти, інвестування в культурні стартапи та цифрові платформи, поширення успішних прикладів міжміського та міжрегіонального співробітництва створюють підґрунтя для живої, відчутної спільності.

Головне завдання полягає не в уніфікації культури, а в плеканні багатоманіття заради спільних цінностей. Лише тоді мультикультурна

Європа перетвориться з політичної амбіції на живу культурну ідентичність, де різні голоси звучать не окремо, а разом, створюючи динамічний оркестр європейської спільноти.

З самого початку в ЄС існували дві риторики щодо культурного розмаїття: 1) критична, що живиться націоналізмами, крайніми правими рухами та дебатами про безпеку й внутрішні кордони; 2) емоційна, програмна, яка обертається навколо концепцій міжкультурного діалогу, культурного розмаїття та соціальної єдності – доброзичлива, але часто неефективна [3].

Попри суперечності, ЄС поступово інтегрував у свою нормативну базу правові гарантії для захисту культурного розмаїття. Ініціативи Європейської комісії – Culture 2007–2013, Europe for Citizens, Рік міжкультурного діалогу (2008) [5] стимулювали співпрацю з ЮНЕСКО, Радою Європи та громадянськими платформами. Вони наполягали, що міжкультурний діалог можливий лише за умов безпеки, свободи, рівних можливостей і участі громадськості.

У 1990 році ОБСЄ ухвалила Копенгагенську декларацію – «Європейську хартію меншин», яка визнає право кожної особи зберігати й розвивати свою етнічну, мовну, культурну та релігійну ідентичність. Хоча документ мав декларативний характер, він став проривом у визнанні легітимності культурного самовираження.

З 1993 року ЄС закріпив у своїх політичних документах вимогу до країн-кандидатів щодо дотримання демократичних принципів, прав людини та захисту меншин. Копенгагенські критерії передбачають, що нові члени мають гарантувати недискримінацію, збереження культурних традицій і мовне розмаїття. У 1990-х роках була прийнята Рамкова конвенція про захист національних меншин та Європейська хартія регіональних або міноритарних мов. Болонська декларація 2004 року закріпила принцип «єдності в різноманітті» як конституційну норму.

Сьогодні Європейський Союз визначається як союз, що поділяє неподільні й універсальні цінності – людську гідність, свободу, рівність, солідарність, демократію та верховенство права. У статті 3 Договору про Європейський Союз зазначено, що Союз поважає культурне й мовне розмаїття та забезпечує захист і розвиток культурної спадщини. Стаття 167 Договору про функціонування ЄС передбачає популяризацію історії та культури всіх народів Європи, охорону спадщини, культурний обмін і сприяння міжкультурному діалогу.

Важливою відправною точкою для сучасної дискусії про європейську ідентичність став 2005 рік, коли проєкт Європейської Конституції зазнав поразки. Негативні результати референдумів у Франції та Нідерландах засвідчили глибокий розрив між європейськими інституціями та громадянами, виявивши, що ЄС і його населення не завжди розуміють одне одного. Ця криза комунікації стала поштовхом до переосмислення не лише інституційної реформи, а й самої сутності європейської спільності.

У відповідь Європейська Комісія 13 жовтня 2005 року запропонувала «План D» для демократії, діалогу та дебатів. Його метою було відновлення громадської довіри до Європейського Союзу через організацію національних дискусій, залучення громадян до обговорення політики ЄС та активізацію участі в демократичному процесі. «План D» став доповненням до інших ініціатив у сферах освіти, культури, молоді та активного громадянства, спрямованих на формування європейської ідентичності [1].

У програмному документі «План D» передбачає ширші та глибші дебати про Європу. В ньому було окреслено три ключові принципи: краще слухати, краще пояснювати та впливати на локальний рівень. Комісія організувала візити єврокомісарів до держав-членів, Європейські круглі столи для демократії, активізувала мережу Europa Direct і запровадила інститут Європейських послів доброї волі. Також було створено цифрові

платформи EU Tube на YouTube та портал «Ваш голос у Європі» для прямого діалогу з громадянами.

Ці заходи мали на меті не лише покращити комунікацію, а й сприяти глибшому розумінню цінностей ЄС, його політичних проєктів і культурної місії. Вони стали частиною ширшої стратегії, спрямованої на формування європейської культурної ідентичності, яка базується на участі, прозорості та міжкультурному діалозі.

Процес роздумів завершився у 2007 році під час Німецького головування, коли було погоджено мандат на нову міжурядову конференцію, що призвела до підписання Лісабонського договору. Цей етап підтвердив: для консолідації європейської ідентичності недостатньо лише правових механізмів – необхідне глибоке залучення громадян, визнання культурного розмаїття та створення простору, де кожен голос має значення.

Таким чином, криза 2005 року стала не лише інституційним викликом, а й каталізатором для переосмислення європейської ідентичності як відкритої, плюралістичної та демократичної. Вона показала, що єдність у різноманітті – це не гасло, а процес, який потребує постійного діалогу, участі та взаємного слухання.

Виходячи за межі участі громадян, важливо розглянути конкретні культурні політики Європейського Союзу, які відіграють ключову роль у формуванні європейської ідентичності. Однією з перших ініціатив став Європейський знак спадщини, започаткований як міжурядова програма, а з 2011 року – офіційна ініціатива ЄС. Цей знак присуджується місцям, які мають велике символічне значення для європейської історії, культури та демократичних цінностей. Його мета – зміцнення міжкультурного діалогу та почуття належності до європейської спільноти.

Наступним кроком стало впровадження Європейського порядку денного для культури у 2007 році стратегічної рамки для культурної політики Союзу. Він базується на трьох цілях:

1. Просування культурного розмаїття та міжкультурного діалогу;
2. Культура як каталізатор творчості та інновацій;
3. Культура як ключовий елемент міжнародних відносин.

У Плані роботи з культури на 2015–2018 роки ці цілі були деталізовані у чотирьох пріоритетах: доступна та інклюзивна культура, культурна спадщина, розвиток креативної економіки та просування культурного розмаїття. Реалізація передбачала 20 конкретних заходів, що охоплювали широкий спектр культурних практик.

У 2016 році Комісія разом із Верховним представником ЄС з питань зовнішньої політики представила ініціативу «Назустріч стратегії ЄС щодо міжнародних культурних відносин», яка спрямована на зміцнення співпраці з партнерами та просування глобального порядку, заснованого на мирі, свободі, верховенстві права та повазі до основних цінностей.

Міжкультурний діалог залишається постійним пріоритетом Союзу, особливо після набуття чинності Лісабонського договору. Ініціативи, пов'язані з румунською культурою, мережею міжкультурних міст, Платформою для міжкультурної Європи, а також політики в аудіовізуальному секторі, багатомовності, молоді, дослідженнях та інтеграції – усе це сприяє створенню відкритого культурного простору. Найвідомішим прикладом є Європейські столиці культури, які щороку демонструють багатство культурного життя різних регіонів.

Окремо варто згадати програму Erasmus, започатковану в 1987 році, яка стала символом європейської освітньої інтеграції. У 2014 році вона трансформувалася в Erasmus+, об'єднавши всі освітні, молодіжні та спортивні програми ЄС. Програма дозволяє студентам, викладачам і працівникам вищих навчальних закладів брати участь у транскордонних проектах, обмінюватися досвідом, здобувати спільні ступені та користуватися єдиною системою європейських кредитів. Найважливішим

елементом залишається мобільність студентів – інструмент, що формує нове покоління з глибшим відчуттям європейської ідентичності.

Усі ці культурні політики «від спадщини до освіти» є не просто інструментами культурного розвитку, а засобами консолідації європейської спільноти. Вони демонструють, що європейська культурна ідентичність – це не статична конструкція, а динамічний процес, який формується через діалог, участь, обмін і спільні цінності.

Особливу увагу заслуговує ініціатива Європейського року культурної спадщини 2018, яка стала яскравим прикладом культурної політики ЄС. Під гаслом «святкування різноманітності та багатства нашої європейської спадщини», вона мала на меті: сприяти культурному розмаїттю та соціальній єдності; підвищити обізнаність про європейську історію та цінності; зміцнити почуття належності до спільного європейського простору; звернути увагу на виклики, пов'язані з цифровими змінами, екологічним тиском та незаконною торгівлею культурними цінностями.

Ця ініціатива була реалізована через дебати, виставки, освітні проекти та активне використання медіа. Вона стала відповіддю на кризу європейського проекту, що загострилася після Брекзиту, економічної нестабільності та зростання націоналізму. Як зазначає професор Алехандро дель Вальє Гальвез, ЄС переживає «відсутність почуття процесу», відчуття, що інтеграція зупинилася. Європейський рік мав стати поштовхом до оновлення європейського проекту через культуру та спільні цінності [13].

Усі ці ініціативи демонструють, що ЄС не просто визнає культурне розмаїття, а активно працює над його інтеграцією в політичну та соціальну тканину Союзу. Модель міжкультурності, яку просуває ЄС, передбачає не лише мирне співіснування, а й взаємне збагачення культур через діалог, участь і спільні проекти.

Висновки. Питання європейської культурної ідентичності залишається відкритим і складним. ЄС є багатокультурним простором, де

співіснують численні традиції, мови, релігії та етноси. Він створив політичні та правові механізми для підтримки міжкультурного діалогу, що відрізняє його від класичної мультикультурної моделі.

Однак спільна спадщина, хоч і є фактом, не гарантує автоматичного формування єдиної ідентичності. Побудова європейської культурної ідентичності залежить не лише від минулого, а й від сучасних викликів і майбутніх проєктів. Саме через спільні цінності, участь громадян, культурну політику та відкритість до діалогу ЄС може зміцнити свою ідентичність як простір «єдності в різноманітті».

Історичне минуле Європи позначене тривалими війнами, конфліктами та розділенням між сусідніми регіонами. Саме для подолання цієї спадщини і було створено Європейський Союз – як проєкт миру, співіснування та поваги між рівними, але різними територіями. У цьому контексті міжкультурний діалог є не просто бажаним, а необхідним інструментом для формування європейської свідомості, що базується на принципі «єдності в різноманітті». Він дозволяє залишити позаду історичні розбіжності заради спільного блага.

Останнє десятиліття принесло ЄС чимало викликів: економічна нестабільність, зростання націоналізму, криза біженців, Brexit – усе це породило хвилю песимізму та сумнівів у майбутньому Союзу. Ці події показали, що ЄС має активніше працювати над зміцненням спільного проєкту не лише в економічній чи політичній площині, а й у гуманістичному, культурному вимірі.

Протягом свого розвитку ЄС створив політичні та правові структури, які гарантують визнання та захист культурного розмаїття. Принцип взаємозалежності, що діє в культурній сфері, передбачає, що культура є спільною компетенцією – вона має розглядатися як на національному, так і на наднаціональному рівнях. Це означає, що просування спільної європейської ідентичності не суперечить збереженню національних і регіональних ідентичностей, а навпаки – може їх доповнювати.

Невдача проєкту Європейської Конституції у 2005 році стала переломним моментом, який спонукав Союз до переосмислення своєї ролі. Відтоді було впроваджено низку політик, ініціатив і програм, спрямованих на розвиток більш гуманного, філософського боку європейського проєкту.

У цьому процесі важливу роль відіграє Комітет регіонів, який, хоча й має консультативні функції, виступає ключовим інструментом міжрегіонального діалогу. Він забезпечує комунікацію між державами-членами, регіонами та інституціями ЄС, сприяючи узгодженню культурної політики та просуванню ідентичності, що враховує локальні особливості.

Таким чином, Європейський Союз поступово трансформується з економічного союзу в культурно-політичну спільноту, яка прагне не лише до інтеграції, а й до взаємного збагачення. Міжкультурний діалог, підтримка культурного розмаїття та формування спільної ідентичності – це не просто інструменти політики, а фундаментальні засади європейського проєкту, що дозволяють йому залишатися актуальним, стійким і відкритим до майбутнього.

Бібліографічні посилання

1. Євробюлетень. №10. Жовтень, 2005. URL: https://www.parlament.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/200510_uk.pdf
2. Козловець М. А. Європейська ідентичність: уніфікація чи «єдність в різноманітті?» *Гуманітарний вісник ЗДІА*. Вип. 37. 2009. С. 72–86.
3. Культурна політика Європейського Союзу. Хрестоматія: навч. посіб. / Упорядники: Кеда М. К., Соломенна Т. В. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2022. 468 с
4. Мадей Н. М. Проблема культурної ідентичності: Текст лекції. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. С. 6–16.
5. Пасісниченко А. В. Формування європейської ідентичності: між культурним есенціалізмом та соціальним конструктивізмом. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2012. № 993. С. 38–43.
6. Сміт Е. Національна ідентичність. К. : Основи, 1994. 224 с.
7. Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. *Велика українська енциклопедія* / Вечерський В. В. URL: [https://vue.gov.ua/Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО](https://vue.gov.ua/Список%20всесвітньої%20спадщини%20ЮНЕСКО)

8. Стасевська О. А. Історична ідентичність як теоретичний конструкт соціально-гуманітарного знання. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2 (45). С. 209–229.
9. Тихомирова Є. Б. Формування європейської ідентичності як чинник європейської інтеграції. *Наукові записки. Політичні науки*. 2005. Т. 45. С. 56–60.
10. Філіпчук В. О. Європейська ідентичність: методологічні підходи тлумачення та особливості змістовного наповнення. *Теорія та практика державного управління : Зб. наук. пр.* Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. Вип. 3 (42).
11. Хашиєва Л. В. Європейська ідентичність як чинник євроінтеграції: Об'єднана Європа чи Європа націй? *Теорія та практика державного управління: Зб. наук. пр.* Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. Вип. 3 (46).
12. Ходченко О. Є., Коверська Є.О. Конкурс «Євробачення» як інструмент культурної дипломатії. *Проблеми всесвітньої історії*. 2024. №1 (25). С. 176–190.
13. Ortizla Adrian Garcia. Identidad Europea como Mecanismo de Legitimidad Democratica en la Construcción de la Unión Europea. Un desafío Globalizador. *Anuario de la Facultad de Derecho. Universidad de Extremadura* 37. 2021. P. 139–162.

Дмитро АРХІРЕЙСЬКИЙ / Dmytro ARKHIREYSKYI

доктор історичних наук, доцент, декан історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
просп. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна
e-mail: siverin47@ukr.net

Етнонаціональний менеджмент України: досвід, проблеми, перспективи

Анотація

Доповідь присвячена проблемі професійного управління державною етнополітикою сучасної України: його особливостям, умовам деяким аспектам реалізації та подальшим перспективам. Розглядається функціональність етнонаціонального менеджменту, його вразливі місця. Аналізується стан вивчення проблеми вітчизняними науковцями.

Ethno-national management in Ukraine: experience, problems, prospects

Abstract

The report is devoted to the problem of professional management of state ethnopoltitics in modern Ukraine: its features, conditions, some aspects of implementation and future prospects. The functionality of ethno-national management and its vulnerabilities are considered. The state of research on this problem by domestic scientists is analysed.

Мета доповіді – розкрити сутність етнонаціонального менеджменту України доби незалежності, проблеми його становлення та потенціал на майбутнє.

Варто зауважити, що етнополітика в Україні є відносно молодого і надзвичайно перспективною наукою. Від 1992 р., коли у науковий обіг увійшов сам термін «етнополітика» [5, с. 112], відповідним напрямом досліджень займалися представники кількох споріднених наук – історики, політологи, соціологи, культурологи, етнографи, етнологи, фахівці права, державного управління тощо. Безперечно, така крос-дисциплінарність озброїла етнополітику, як фактично окрему дисципліну, набором ефективних методик і практик, масивом найоптимальнішої термінології, можливістю сталих наукових контактів між представниками споріднених наук тощо.

Кожна наука, дотична до етнополітики, пропонувала не лише власні терміни та методики, а й формувала та актуалізувала окремі проблеми та сюжети. Однією з таких проблем сучасні українські дослідники етнополітики визнають т. зв. етнополітичний менеджмент (або етнонаціональний менеджмент, – з огляду на фактичну синонімічність термінів «етнополітика» та «етнонаціональна політика»).

З 1992 р. державна етнополітика України перебувала на своєрідному перехресті: спертися на відповідний радянський досвід чи відмовитися від нього? Якщо відмовитися, то повністю чи частково? Якщо частково, то що саме залишити? Повною мірою такий вибір стосувався і керування політикою в царині національної політики. Українські науковці, випереджаючи діючий політикум, протягом 1990-х років і намагалися дати відповіді на ці запитання.

Згадаємо, чим був радянський досвід керування національними відносинами. Звісно, керування національною політикою в СРСР було (комуністичний правлячий режим волів керувати абсолютно всім і всіма. – Авт.), але воно ігнорувало наукові підходи, було заідеологізоване, міфологізоване, не враховувало реальні потреби етнічних спільнот. Як наслідок, провалена національна політика стала однією з причин розпаду СРСР, наприкінці існування якого було так багато міжнаціональних конфліктів.

Українські науковці вельми критично поставилися до авторитарного радянського досвіду. Проте, відкидаючи його в цілому, вже в 1990-х роках розуміли, що ні міжнаціональні відносини ні державна етнополітика не можуть розвиватися самі собою, аби як, за інерцією. Етнонаціональна політика будь-якої держави – це комплекс складних процесів, які потребують, як мінімум, чіткої регуляції, спрямованості, менеджменту. Але менеджмент етнополітики незалежної України мав відбуватися на інших засадах, ніж у радянський час. Найкраще, звісно, підходив досвід демократичної Європи, яка наприкінці ХХ ст. в контексті глобалізації та

структурного об'єднання вже реалізовувала концепцію мультикультуралізму.

Проблема сучасного етнополітичного менеджменту України більш-менш повно була сформульована вітчизняними інтелектуалами фактично на початку нульових років ХХІ ст. Серед першопрохідників був один з розробників-фундаторів вітчизняної етнополітики як напрямку, історик та етносоціолог Володимир Євтух, який досліджував урядові та громадські організації у системі етнополітичного менеджменту України [4]. Естафету продовжив фахівець з державного управління Юрій Куц своїми дослідженнями окремих управлінських аспектів етнополітичних державотворчих процесів в Україні [8]. Етнополітолог Володимир Котигоренко дослідив становлення державного етнополітичного менеджменту в Україні в цілому [7]. Інша фахівчиня з державного управління, Тетяна Василевська, проаналізувала етичні виміри етнополітики у державно-управлінському контексті [2]. Політолог Олександр Антонюк дослідив етнополітичний менеджмент з точки зору теоретичного обґрунтування та емпіричної реальності [1]. Соціолог Катерина Чернова приділила увагу етнополітичному менеджменту як складової феномену національної діаспори як такої [11]. Дослідник Грицик Л. проаналізував інституційний рівень державного регулювання міжнаціональних відносин в Україні у 1991–2011 рр. [3]. Фахівчиня з державного управління Надія Підбережник [9] та політологиня Катерина Червеняк [10] зробили акцент на вивченні інституційного механізму публічного управління у сфері етнополітичних відносин та інституційного забезпечення державної етнонаціональної політики в Україні. Історик Михайло Зан запропонував порівняльний аналіз при дослідженні структурно-функціональних особливостей етнополітичного менеджменту в Україні та Румунії [6].

Звісно, путінська агресія проти України та проголошені «причини» цієї агресії додатково мотивували українських науковців дати відсіч

інсинуаціям російської пропаганди на тему міжнаціональних відносин, насамперед на теренах України.

В цілому в авангарді досліджень етнонаціональних процесів, включно з етнонаціональним чи етнополітичним менеджментом, є Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса та Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Коротенький аналіз досягнень вітчизняних дослідників етнополітичного менеджменту з усією очевидністю доводить, з одного боку, молодість даного напрямку наукових пошуків, з іншого, – його величезний сюжетний і теоретико-методологічний потенціал.

Які висновки стосовно етнополітичного менеджменту в цілому роблять українські науковці? Передовсім констатують, що такий менеджмент існує у системі державно-управлінських відносин. Етнонаціональний менеджмент визначається завданнями етнополітики і для нього є важливим кадрове представництво. Загальне керування державною етнополітикою здійснюють урядові структури, але із значним залученням до процесів територіальних громад та громадських організацій [7, с. 56]. Таким чином, на відміну від радянсько-комуністичної доби, фактичну суб'єктність в царині етнонаціональної політики має не лише сучасна українська держава, хоча, звісно, вона відіграє вирішальну роль. Право на суб'єктність мають також етнічні меншини (спільноти) та громадські організації «національно-культурного спрямування» [4; 7, с. 56]. Очевидно, певний суттєвий вплив на вітчизняну етнополітику мають територіальні громади, в межах яких активно діють ті чи інші їхні громадські організації, та експертне середовище. Можна стверджувати, що саме на рівні територіальних громад потреби як етнічних меншин (спільнот), так і корінних народів і навіть титульної нації, тобто українців, сприймаються не абстрактно.

На підставі зазначеного можна встановити рівні етнополітичного менеджменту України відповідно до принципу розподілу влади та

адміністративної ієрархії влади: 1) урядовий (рівень Президента та Кабінету Міністрів); 2) парламентський; 3) регіональний.

Важливою особливістю етнополітичного менеджменту, як і в цілому вітчизняної етнополітики, є прогресивне формування громадянського суспільства на основі прагнення України долучитися до кола демократичних країн. Отож, очевидно є тенденція вирішувати етнонаціональні проблеми в демократичний спосіб. Запорукою цього є громадський контроль над відповідними діями влади будь-якого рівня, активна співпраця з міжнародними організаціями, свобода засобів масової інформації.

Протистояння України російським неоімперським зазіханням лише підтверджують рішучість українців захищати демократичні досягнення періоду незалежності, в тому числі у царині міжнаціональних відносин. Явною альтернативою української етнополітики на демократичних засадах є сучасний національний досвід путінського режиму, який прискореними темпами здійснює справжній геноцид так званих малих народів шляхом активного зросійщення, економічного зубожіння і фізичного знищення їх представників в агресивній війні проти України.

Значний внесок у дослідження природи етнополітичного менеджменту зробив О. Антонюк, який визначив комплекс основних його функцій: «планування етнонаціональної діяльності; організаційно-регулятивна функція (визначення організаційної побудови етнооб'єкта управління, його внутрішньої структурної ієрархії); інструментальна функція (розробка певних проектів прийняття рішень для досягнення конкретного етнополітичного результату з урахуванням науково-теоретичних розробок, а також різноманітних факторів, які впливають на реалізацію державної етнополітики); виховна функція (формування у людей високої культури міжетнічного спілкування); інтегративна функція (забезпечення зближення і налагодження співпраці між етноспільнотами); прогностична (осмислення основних тенденцій розвитку етнополітичних

відносин); контрольна функція (перевірка виконання сформованих і затверджених планів) тощо» [1, № 8, с. 8-9].

В. Котигоренко вважає, що відчутний вплив на вітчизняний етнополітичний менеджмент має якість взаємовідносин України та її окремих етнічних меншин (спільнот) з історичними батьківщинами останніх, а також характер стосунків з міжнародними організаціями [7, с. 61]. Корисним може бути й досвід української діаспори у демократичних країнах. Комунікація закордонних українців з відповідними урядами та титульними націями може бути моделлю регулювання та вдосконалення етнополітики України.

Звісно, етнополітичний менеджмент України, не зважаючи на очевидний прогрес, не є ідеальним. Як і раніше, викликає певні сумніви його кадрове забезпечення. Етнополітичний менеджмент потребує кваліфікованих кадрів, які пройшли спеціальну підготовку. Позаяк сучасна етнополітика України має величезну кількість аспектів – етнокультурних, мовних, соціальних, політичних, економічних, правових тощо – підготовка відповідних менеджерів просто вимагає від них чітких і конкретних міждисциплінарних знань. Звісно, таким менеджером теоретично може стати політик, чиновник, активіст, але у дійсності це має бути насамперед кваліфікований експерт. Брак фахівців на ключових позиціях менеджменту уможливорює надмірну бюрократизацію процесів, недоречне втручання чиновників, банальне нерозуміння ними певних явищ, некомпетентність, імітацію бурхливої діяльності, коли у дійсності нічого не відбувається. Розв'язання етнонаціональних проблем частиною політикуму та чиновництва сприймається далеко не як пріоритетне державне завдання, чим в умовах агресії проти України користується ворожа пропаганда, приписуючи українцям ледь чи не нацистський формат державної етнополітики. Є питання й щодо змістовного наповнення понять «українська нація» (якою має бути основа її формування – етнічна чи політична?) та «український націоналізм». Є

відчуття, що вульгарна версія українського націоналізму здатна зруйнувати певну рівновагу у складній системі міжнаціональних відносин сучасної України.

Втім, щире усвідомлення перелічених недоліків і ризиків державою та українським суспільством у цілому є, на наше переконання, достатньою запорукою їх нівеляції.

Висновки. Етнополітичний менеджмент України є цілком очевидним явищем, важливим складником державної політики та суспільно-національних процесів. Як явище, він у цілому ґрунтовно досліджений вітчизняними науковцями, які описали його природу, виявили сильні та слабкі сторони. Важливо усвідомлювати необхідність демократичних засад для подальшого розвитку етнополітики, адже вони максимально повно забезпечують базові потреби як титульної нації, так і окремих етнічних меншин (спільнот).

Бібліографічні посилання

1. Антонюк О. Етнополітичний менеджмент: теоретичні обґрунтування та емпірична реальність. *Персонал*. 2007. № 6–8.
2. Василевська Т. Етичні виміри етнополітики: державно-управлінський аспект. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2006. Вип. 34. С. 60–72.
3. Грицик Л. Формування інституційного рівня державного регулювання міжнаціональних відносин в Україні (1991–2011 рр.). *Часопис української історії*. 2014. Вип. 29. С. 46–51.
4. Євтух В. Урядові та громадські організації у системі етнополітичного менеджменту України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2001. Вип. 15. С. 136–143.
5. Євтух В. Якою має бути етнополітика Української держави. *Віче*. 1992. № 8. С. 112–126.
6. Зан М. П. Структурно-функціональні особливості етнополітичного менеджменту в Україні та Румунії: компаративний вимір. *Політичне життя*. 2019. № 4. С. 22–31.
7. Котигоренко В. Становлення державного етнополітичного менеджменту в Україні. *Політичний менеджмент*. 2004. № 6. С. 48–63.
8. Куц Ю. Етнополітичні державотворчі процеси в Україні: управлінський аспект. Харків: ХарPI УАДУ «Магістр», 2002. 204 с.
9. Підбережник Н. Інституційний механізм публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 4. С. 104–112.

10. Червеняк К. Т. Інституційне забезпечення державної етнонаціональної політики в Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 137. С. 358–362.

11. Чернова К. О. Етнополітичний менеджмент у феномені національної діаспори. *Український соціум*. 2007, № 1(18). С. 115–121.

Оксана КОЛЕСНИК / Oksana KOLESNYK

завідувачка відділу «Робоча група по підготовці тому
«Звід пам'яток історії та культури Дніпропетровської області»
Дніпропетровського обласного центру
з охорони історико-культурних цінностей
просп. Дмитра Яворницького, 18, Дніпро, 49005, Україна
e-mail: kolesnik1386@gmail.com

Пам'ятки історії та культури Дніпропетровщини та їх популяризація в сучасних умовах

Анотація

Доповідь присвячена проблемам популяризації та збереження пам'яток археології, історії, архітектури та монументального мистецтва Дніпропетровської області в умовах російсько-української війни. Розглядається історико-культурна приналежність деяких пам'яток та об'єктів, які мають потенціал у майбутньому отримати статус пам'яток, етнонаціональним громадам.

Historical and cultural monuments of Dnipropetrovsk region and their promotion in modern conditions

Abstract

The report is devoted to the problems of popularisation and preservation of monuments of archaeology, history, architecture and monumental art in the Dnipropetrovsk region in the context of the Russian-Ukrainian war. It considers the historical and cultural affiliation of some monuments and objects that have the potential to obtain monument status in the future, as well as ethno-national communities.

Мета доповіді – розглянути пам'ятки історії та культури Дніпропетровської області, які пов'язані з життям і діяльністю представників національних меншин, значення їх збереження в умовах російсько-української війни та євроінтеграційного курсу України.

Дніпропетровська область є однією з найбагатших областей України на нерухомі пам'ятки культурної спадщини [2, с. 44], що пояснюється природно-географічним розташуванням (степова зона України; наявність

розгалуженої річкової та балочної систем; клімат тощо), міграційними процесами (степ був зоною пересування кочових народів у різних напрямках), антропогенними факторами (освоєння родовищ корисних копалин; прокладання залізниці; побудова промислових підприємств; зведення гідротехнічних споруд; зникнення / злиття / поява населених пунктів тощо) та суспільно-історичними процесами, що відбувалися в регіоні. Загалом майже кожний історичний етап залишив на згадку про себе якісь пам'ятки.

Зазначимо, що до середини 2000-х рр. на державному обліку перебувала також велика кількість пам'яток, що були політично ангажованими, прославляли радянську владу та партійних керівників. Процес очищення чинного Переліку нерухомих пам'яток історії та монументального мистецтва розпочався ще в 2008 р., коли статус пам'яток втратили 292 об'єкти. Тоді, наприклад, з державного обліку були зняті погруддя, скульптури, пам'ятні знаки, що були виготовлені по шаблону з недовговічного матеріалу (залізобетон) та присвячені радянським політичним діячам. У 2016 р. були позбавлені статусу ще 90 пам'яток [1, с. 8].

Нерухомі пам'ятки культурної спадщини Дніпропетровщини поділяються на декілька видів:

- **пам'ятки археології** (кургани, могильники курганні, поселення, городища, кромлехи, святилища тощо),
- **пам'ятки історії** (могили, місця поховань, споруди пов'язані з видатними історичними подіями тощо),
- **пам'ятки монументального мистецтва** (бюсти, скульптури та скульптурні групи, барельєфи, горельєфи тощо),
- **пам'ятки архітектури** (будинки, культові споруди, підприємства, водонапірні вежі, вітряки, млини тощо).

Особливу групу серед пам'яток Дніпропетровщини, які перебувають на державному обліку, складають ті, що пов'язані з життям і діяльністю

представників національних меншин, котрі у XVIII – на початку XX ст., тобто під час реалізації колонізаційної політики Російської імперії, переселилися до нашого регіону на постійне або тимчасове проживання. Так, наприклад, збереглися об'єкти, що пов'язані з такими етнічними спільнотами:

- **німці**

- ✓ Садиба сім'ї Бергманів (селище Солоне Солонянської селищної територіальної громади Дніпровського району) [7, с. 96];

Садиба сім'ї Бергманів
(селище Солоне, Дніпровський район)

- ✓ Садиба німецького колоніста (село Миролюбівка Раївської сільської територіальної громади Синельниківського району);
- ✓ Комплекс для дітей-сиріт німецьких колоністів (село Приют Чумаківської сільської територіальної громади Дніпровського району);
- ✓ Лютеранська кірха (місто Дніпро);
- **євреї**
 - ✓ Братські могили мирних громадян – жертв нацизму (села Інгулець та Латівка Новолатівської сільської територіальної громади Криворізького району; село Златоустівка Новопільської

сільської територіальної громади Криворізького району) [3, с. 162; 4, с. 113, 123];

Мацеви на старому єврейському кладовищі
(село Інгулець, Криворізький район)

- ✓ Місця розстрілів (місто Дніпро, місто Верхньодніпровськ, місто Павлоград, околиця міста Самар та ін.);

- **поляки**

- ✓ Фортеця Кодак (село Старі Кодаки Новоолександрівської сільської територіальної громади Дніпровського району).

Крім того на теренах Дніпропетровської області є ще низка об'єктів, що пов'язані з діяльністю представників національних меншин і які ще не мають статусу пам'ятки, як-от:

- **німці**

- ✓ *Молитовний дім німецьких колоністів, 1910-ті рр.* (село Шевченкове Першотравневська сільська територіальна громада Нікопольського району) [6, с. 323];
- ✓ *Молитовний дім німецьких колоністів, 1909 р.* (нині Храм святих Апостолів Петра і Павла; село Зелене Поле Глеюватська сільська територіальна громада Криворізького району) [3, с. 150];

Молитовний дім німецьких колоністів, 1909 р.
(село Зелене Поле, Криворізький район)

- ✓ *Могили Іоганна Фрезе та Анни Фрезе* (село Зелене Поле Глеюватська сільська територіальна громада Криворізького району) [3, с. 149];

Могили Іоганна Фрезе та Анни Фрезе
(село Зелене Поле, Криворізький район)

- ✓ *Садиба німецьких колоністів, 1899 р.* (село Сергіївка Солонянська селищна територіальна громада Дніпровського району) [7, с. 377];
- **євреї**
 - ✓ *Братська могила мирних громадян – жертв нацизму* (село Лошкарівка Першотравневська сільська територіальна громада Нікопольського району) [6, с. 177];

- ✓ *Братська могила мирних громадян – жертв нацизму* (село Підгірне Першотравневська сільська територіальна громада Нікопольського району) [6, с. 236];
- ✓ *Братська могила мирних громадян – жертв нацизму* (село Таврійське Першотравневська сільська територіальна громада Нікопольського району) [6, с. 272];
- ✓ *Братська могила мирних громадян – жертв нацизму* (2 об'єкти) (село Воля (Чкалове) Першотравневська сільська територіальна громада Нікопольського району) [6, с. 313 – 314].

Одним із найактуальніших завдань для сучасних пам'яткоохоронців є популяризація нерухомих пам'яток культури серед населення. Реалізація зазначеного відбувається у тісній співпраці з органами влади та науковцями шляхом проведення лекцій, круглих столів і конференцій, розробкою нових туристичних маршрутів, підготовкою екскурсів, створенням студентських презентацій, публікації краєзнавчої, наукової та науково-популярної літератури тощо.

У 2015 р. Дніпропетровський обласний центр з охорони історико-культурних цінностей (далі – ДОЦОІКЦ) за підтримки Дніпропетровської ОДА розпочав публікацію серійного видання про пам'ятки районів та міст Дніпропетровської області за матеріалами «Зводу пам'яток історії та культури України». Упродовж 2015 – 2024 рр. вийшли друком 12 збірок, що містять матеріали про понад 7400 об'єктів археології, історії, архітектури та монументального мистецтва. До роботи над збірками, крім співробітників ДОЦОІКЦ, залучались музейники (Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького, Криворізький історико-краєзнавчий музей), науковці (Інститут археології НАН України, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Криворізький національний університет та ін.), краєзнавці та архітектори [3; 4; 5; 6; 7].

Залучення до роботи фахівців із різних питань дозволило наповнити збірки серії «Пам'ятки історії та культури Дніпропетровської області» цікавою інформацією про історію конкретних об'єктів культурної спадщини та фотоматеріалами, прослідкувати зміни зовнішнього вигляду та підготувати детальний сучасний опис пам'яток, що в зв'язку з подіями російсько-української війни має надважливе значення. Так, наприклад, до книги «Пам'ятки історії та культури міста Нікополя» уміщено багато статей про пам'ятки архітектури [5]. З огляду на те, що переважна частина старих будинків у Нікополі розташована неподалік від берега Каховського водосховища, то вони щоденно зазнають пошкоджень від артилерії та дронів противника. Дати реальну оцінку їх сучасного стану не має наразі можливості, адже прибережні вулиці міста наразі пустують і проїзд до них є небезпечним для життя.

Висновки. Підсумовуючи усе вищезазначене, можна говорити про те, що населення Дніпропетровської області було і є строкатим в етнічному плані, а представники різних національностей мешкали поряд один із одним упродовж кількох століть, сумісно розбудовували міста і села, відкривали підприємства і заводи, деякі із яких працюють і донині. Не дивлячись на етнічну строкатість регіону, гострі конфліктні ситуації між різними етнічними спільнотами були поодинокими і припадали переважно на часи соціально-політичних потрясінь.

Сподіваємося, що етнокультурний діалог, який наразі реалізується шляхом ознайомлення представників національних меншин про здобутки і традиції одна одної, посприє також для формування толерантності, взаємоповаги та розуміння між ними.

Бібліографічні посилання

1. Голубчик Л. Питання дерусифікації та деколонізації нерухомої культурної спадщини Дніпропетровської області. *«Історія Дніпровського Надпоріжжя»: матеріали доповідей XIII Дніпропетровської обласної історико-краєзнавчої*

конференції, 27 – 28 жовтня 2023 р. [Електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2023. С. 7 – 11.

2. Колесник О. Особливості підготовки тому «Звід пам'яток історії та культури Дніпропетровської області» в 2015 – 2023 рр. *«Історія Дніпровського Надпоріжжя»: матеріали доповідей XIII Дніпропетровської обласної історико-краєзнавчої конференції, 27 – 28 жовтня 2023 р.* [Електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2023. С. 43 – 46.

3. Пам'ятки історії та культури Криворізького району. Частина перша / Упорядкування: Голубчик Л. М., Колесник О. С. Дніпро: Журфонд, 2023.

4. Пам'ятки історії та культури Криворізького району. Частина друга / Упорядкування: Голубчик Л. М., Колесник О. С. Дніпро: Журфонд, 2024.

5. Пам'ятки історії та культури міста Нікополь / Упорядкування: Голубчик Л. М., Колесник О. С., Царенко Т. А. Дніпро: Журфонд, 2018.

6. Пам'ятки історії та культури Нікопольського району / Упорядкування: Голубчик Л. М., Колесник О. С., Царенко Т. А. Дніпро: Журфонд, 2017.

7. Пам'ятки історії та культури Солонянського району / Упорядкування: Голубчик Л. М., Колесник О. С., Царенко Т. А. Дніпро: Журфонд, 2019.

Наталія УМАНСЬКА / Natalia UMANSKA

викладачка історії Новоолександрівського ліцею
 Новоолександрівської сільської ради
 вул. Паркова, 1а, с. Новоолександрівка, Дніпровський район,
 Дніпропетровська область, 52070, Україна
 e-mail: umanskaya1972@gmail.com

Етнокультурна спадщина Новоолександрівської територіальної громади: проблеми збереження і презентації

Анотація

Доповідь присвячена розвитку етноспільнот на території Новоолександрівської територіальної громади, збереженню етнічного колориту, та презентації етнокультурної спадщини. Розглядається розвиток етнічної культури волохів, німців та українців в межах об'єднаної територіальної громади.

Ethnocultural heritage of the Novooleksandrivska territorial community: problems of preservation and presentation

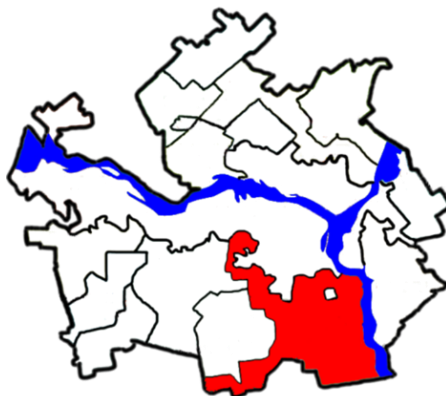
Abstract

The report is devoted to the development of ethnic communities in the territory of the Novooleksandrivska territorial community, the preservation of ethnic colour, and the presentation of ethnocultural heritage. It examines the development of the ethnic culture of Vlachs, Germans, and Ukrainians within the united territorial community.

Мета доповіді – розглянути ключові проблеми розвитку і презентації культури етнічних спільнот Новоолександрівської територіальної громади, історичні умови формування етнічного простору, проблеми і досягнення розширення культурного простору.

Новоолександрівська об'єднана територіальна громада утворилась у 2015 р. Центром об'єднання стала Новоолександрівська сільська рада, яка була утворена у 1953 році. Протягом всієї історії адміністративно-територіальних змін, села нашої громади не одноразово об'єднувалися в різні територіальні та адміністративні конфігурації. Тому у 2015 році адміністрація ОТГ була знайома з успіхами і прорахунками в громаді кожного села. Важливо, що на рівні з економічними і соціальними проблемами, вирішувалися питання щодо історико-культурного розвитку кожної етноспільноти.

До складу громади увійшли 11 сіл і одне селище. Я зупинюсь на трьох селах – осередках етнічних спільнот : с. Волоське, де проживають нащадки волохів, с. Дніпрове, воно ж колишня німецька колонія Ямбург, де проживає не чисельна громада нащадків німців, і на Старих Кодаках як на місці концентрації української історії в нашій громаді [1].

Громада на карті району

Джерело: URL: <https://novool.otg.dp.gov.ua/>

З 1768-го р. вирувала російсько-турецька війна, яка тривала шість років... У цьому протистоянні брали активну участь січовики. Влітку 1770 р. запорожці отамана Данила Третяка захопили під Кінбурном обоз кримського хана. Разом із багатою здобиччю до рук козаків потрапив і щедрий ординський ясир. Він складався із двох груп полонених. Одну групу (673 душі) ординці захопили внаслідок нападу на молдавське місто Ясси та його околиці. Згідно з тогочасним козацьким звичаєм запорожці владарювали над полоненими. Тож курінний отаман Максим Рот (Ром) переправив молдаван (або, як їх тоді іменували, «волохів») до Старого Кодака. Тут до молдаван долучили ще 1300 їхніх земляків, котрих запорожці звільнили з ординського полону вже під Очаковом. Урятовані з турецького полону волохи погодились осісти на козацьких землях і їм було надано дозвіл на це за умови, що вони займатимуться сільським господарством. Саме так виникає село Волоське [3].

Молоді жінки та дівчатка с. Волоське, фото 1900 р.

Джерело: URL: <https://voloske.com.ua/places/328-istoricnii-center.html>

10 жовтня 1932 року розпочалось затоплення Дніпрових порогів. Це була драматична сторінка в історії Волоського. Під водою опинилась стара історична частина села.

На місці, де зараз розливається Дніпро, пролягало ще дві повноцінні вулиці. Раніше на цьому не людному місці, навпроти сучасної школи вирувало життя: стояла Преображенська церква, яка своїми дзвонами скликала люд у неділю на службу; величезна базарна площа гомоніла людьми та була наповнена різноманітним товаром, бо ж досить великою була Волоська слобода; господарський магазин, як волохи його називають «метизний», був наповнений усілякими дрібницями та товарами для дому; фотоательє, де можна було зробити фото на документи, а також сімейні фото для альбому.

Затоплення порогів було неспинне, волохів почали відселяти вище від річки. Люди розбирали домівки та переносили їх частини, які можна було транспортувати на нові місця. Деякі волохи виїхали з території сучасного Волоського та заснували нові села: Новоолександрівка,

Антонівка, Червоний Садок (Папуки), Кам'яне, Дніпровське (Андріївка), Майорка, Сонячне (Лікнеп), Дніпрельстан [4].

За даними на 2015 рік у с. Волоському проживало майже півтори тисячі населення. Більша частина – це нащадки перших поселенців – волохів. Волоська громада надзвичайно дружня, по особливому ставиться до історії свого села, майже в кожній родині є сімейні реліквії. Хтось зберігає їх для нащадків, а багато тих, хто віддав ці краплинки історії до шкільного музею. Але шкільні класи не завжди мають достатнього простору для музейної експозиції, тому виникла ідея створення етносадиби «Майорова хата».

На призьбі «Майорової хати». Ткачова Н. М. з учнями.

Джерело: URL : <https://novool.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/etno-sadiba-majorova-hata-chekeye-na-vas>

«Майорова хата» – це історико-культурний осередок не тільки для місцевого населення, а й для всіх бажаючих почути волоську говірку, спробувати волоські страви, познайомитись з унікальною місцевою історією. До початку війни розроблявся туристичний маршрут, але на сьогодні, на жаль, ці роботи призупинені [2].

Фото з сімейного архіву сім'ї Донгаузер.
Родина під час заслання в Узбекистані у 1946 р.

У 1793 році неподалік міста Кодак на березі Дніпра оселяються 270 баварських німців-католиків з Ямбурзького повіту Петербурзької губернії та закладають село Ямбург, яке у радянські часи перейменували на Дніпрове. Історія німців – переселенців Ямбура, протягом усього існування цієї колонії була трагічною. Царський уряд, так само як і радянська влада, намагалися все зробити для того, щоб або асимілювати, або взагалі знищити населення колонії. Складні умови проживання, голод, репресії, заслання. Тому при першій можливості нащадки колоністів виїжджали до Німеччини [5, с.133; 9, с.121].

Станом на 2015 р. у с. Дніпровому проживає 155 осіб, з них менше половини є нащадками німців-колоністів [1]. Але за всю історію існування колонії утворилося немало і змішаних сімей. Таким прикладом є сім'я Блейхер. Після еміграції до Німеччини, Єва Блейхер в листах розповіла історію сім'ї своїй племінниці, яка і передала ці листи мені. Це велика відповідальність за збереження тих крихт з історії колоністів, і обов'язок відтворити історію Ямбура.

Сучасні реалії не сприяють збереженню історії німців: земля, на якій знаходились німецька школа, і костел стали приватною власністю. Та і територія сучасного Дніпрового – це котеджне містечко закритого типу з незначною кількістю сільських будинків вже радянського періоду.

Професор Д. І. Яворницький з групою екскурсантів біля пам'ятного знаку у селищі Старі Кодаци.

Джерело: URL :

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=930720295728524&id=100063716863989&set=a.473770274756864>

Село Старі Кодаци бере свій початок з утворення Кодацької фортеці. На високих пагорбах, що височать над затопленим Кодацьким порогом, серед надзвичайної краси пейзажів розташувалося село Старі Кодаци, яке вважається одним із найстаріших на Придніпров'ї. Це історичне місце, де відчувається єднання природи та історії, воно пробуджує у туристів бажання залишитися наодинці з давниною та краще його відчути [6, с.50].

Метою будівництва фортеці Кодак було перешкодити вільному проходженню по Дніпру козацьких човнів. Під керівництвом французького інженера та картографа Гійома Левассера де Боплана у 1635 році фортеця була зведена та зафіксована на всіх європейських картах XVII–XVIII століть [7].

Ця земля за останні 400 років стала свідком зазіхань Речі Посполитої, визвольної боротьби козаків, безжальної політики правителів Російської та Османської імперій. Не одне століття козаки-лоцмани проводили вздовж цих берегів судна через Дніпровські пороги. Поступово на залишках фортеці Кодак виросло село Старі Кодаки. Цікавим є й походження назви «Койдак» – татарською мовою це означає «поселення на горі». За історичними даними, у середині XVII сторіччя поселення біля фортеці складалося з декількох десятків будинків, у яких мешкали прийшли люди. Без перебільшення село Старі Кодаки – головний історико-культурницький осередок нашої громади, тут прокладені туристичні маршрути, і піші, і велосипедні. На території самої фортеці часто проводяться народні свята, змагання. У зв'язку із війною ці заходи не відбуваються, але триває пошукова робота, культурно-просвітницькі заходи проводяться дистанційно [6, с.77; 7]

Не можу не сказати два слова про саму Новоолександрівку – село, яке виникло як симбіоз Волоських і Лоцманських хуторів у другій половині XVIII століття. Сьогодні Новоолександрівка є центром громади. У 2021 році на території села сталася подія, яка є знаковою на історичній ниві - почалися масштабні дослідження Сурського кургана. Споруда з кам'яних брил, за словами дослідників, старша за британський Стоунхендж. Плити заввишки до двох метрів і вагою по тонні кожна укопані в землю й щільно підігнані одна до одної. Вціліло 64 таких глиби. Діаметр кола кромлеха – 18 метрів. Припускають, об'єкт був створений одним із давніх кочових племен скотарів і мав сакральне значення [8].

Після завершення досліджень було прийнято рішення на території кургану створити музей під відкритим небом. Але цей процес призупинено до закінчення війни. Великі надії громада покладає на завершення будівництва палацу культури в с. Новоолександрівка, де заплановано відкрити краєзнавчий музей, і де буде можливість створити центр культурного розвитку громади [1].

Бібліографічні посилання

1. Офіційна сторінка Новоолександрівської ОТГ. URL: <https://novool.otg.dp.gov.ua/nasha-hromada/istorychna-dovidka/>
2. Волоському – 250 років: на Дніпропетровщині є село з унікальною історією. URL: <https://vesti.dp.ua/voloskomu-250-rokiv-na-dnipropetrovshhini-ye-selo-z-unikalnoyu-istoriyeyu-foto/>
3. Заснували валахи, захоплені під Яссами: незвичайна історія села Волоського неподалік Дніпра. URL: https://dnepr.info/uk/news/zasnuvali-valahi-zahopleni-pid-yassami-nezvichayna-istoriya-sela-voloskogo-nepodalik-dnipra#google_vignette
4. Історичний центр Волоського. URL: <https://voloske.com.ua/places/328-istoricnii-center.html>
5. Каковкина О. Н., Толстых И. В., Яцко Е. И. Положение немецких колонистов юга Украины в 20-30-х гг. XX ст. (на примере Ямбург и Йозефсталь). Вопросы германской истории: межвузовский сборник научных трудов. Днепропетровск, 2003. С.129-140.
6. Старий Кодак : Історичний нарис / Упор. Голуб І., Старостін В. Дніпропетровськ: ДОУНБ, 2007. 83 с.
7. Старі Кодаки: мандрівка в історію козацтва. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/Stary_Kodaky
8. Український Стоунхендж. На Дніпропетровщині знайшли стародавній кромлех: що з ним буде? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinsky-stounkhendzh-na-dnipropetrovshchyni-kromlekh-kurgan/31279994.html>
9. Юзбашева Н. Л. Колония Ямбург : становление и развитие (1793 г.- первая четверть XIX в.). Вопросы германской истории: меж. вуз. сборник научных трудов. Днепропетровск, 1999. С.117–131.

Ольга КАКОВКИНА / Olha KAKOVKINA

кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри всесвітньої історії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
просп. Науки, 72, Дніпро, 49045, Україна
e-mail: landion@ukr.net

Французька комуна: що для неї означає етнокультурне розмаїття і чи працює досвід Франції для України?

Анотація

Доповідь присвячена проблемі розвитку комун – найнижчих адміністративно-територіальних одиниць Франції, – у контексті етнокультурного розмаїття держави. Розглядається специфіка великих і особливо малих комун у реалізації етнокультурних програм і проєктів. Визначається можливість, доцільність застосування французького досвіду для України.

The French commune: what does ethnocultural diversity mean for it and the applicability of France's experience to Ukraine

Abstract

This report examines the development of communes – the smallest administrative-territorial units in France – within the framework of the country's ethnocultural diversity. It explores the distinct approaches of both large and small communes in implementing ethnocultural programs and initiatives. The study also assesses the potential and relevance of applying France's experience to the Ukrainian context, particularly in relation to local governance and community integration.

Мета доповіді – розглянути ключові проблеми розвитку французьких комун у контексті етнокультурного розмаїття держави, розглянути історичні умови формування етнокультурного простору Франції, його значення для існування окремих громад, проблеми, з якими стикаються великі і малі комуни.

Найперше, що вирізняє етнокультурну ситуацію у Франції, це те, що поняття етномовної чи релігійної меншини не існує у французькому законодавстві, хоча є деякі винятки. Тобто за Конституцією Франції поняття «французький народ» охоплює усіх громадян країни незалежно від етнічної, релігійної приналежності. Так, це є актуальним і для України, коли ми говоримо про «український народ» як усе населення держави, її громадян (іноді, з огляду на контекст, вживається як тотожний вислів

«українська нація» як саме політична нація). Але у випадку із Францією не вживаються у законодавстві поняття французький народ у сенсі етносу. Відсутність поняття про національні, етнічні меншини не означає, що Франція не визнає ухвалених ООН документів з прав людини, зокрема національних меншин, але це створює постійні дискусійні проблеми.

Національний склад населення країни значно змінився за останнє десятиліття, коли Франція стикнулася з мігрантами з Близького Сходу, що стало серйозним викликом для усіх країн ЄС, однак різним чином. За даними Національного інституту статистики і економічних досліджень Франції, у 2023 році у країні проживало 7,3 мільйона іммігрантів, що становило 10,7% від загальної чисельності населення – понад 68 млн осіб. 2,5 мільйона іммігрантів, або 34% з них, отримали французьке громадянство. Іноземне населення, яке проживає у Франції, становить 5,6 мільйона осіб, або 8,2% від загальної чисельності населення. Воно складається з 4,8 мільйона іммігрантів, які не отримали французького громадянства, та 0,8 мільйона осіб, народжених у Франції з іноземним громадянством [13]. Франція як країна дуже полікультурна, намагаючись відійти від ототожнення народу і етносу, з появою сотень тисяч іммігрантів, була змушена впровадити відповідну статистику в останні роки, щоб фіксувати рух іммігрантів та їх етнічну, релігійну приналежність.

Чи означає усе це, що у Франції немає законних підстав для утворення товариств за етнічною ознакою, розвитку традицій чи мови. Зовсім ні, але, якщо це буде якимось чином суперечити Конституції, то вимагатиме відповідної реакції, а наголос на етнічній чи іншій приналежності у вирішенні проблем не є прийнятним. Уявлення про те, як національні громади можуть презентувати себе у культурному просторі країни можна отримати на сторінці Міністерства культури Франції [15]. Та проблема культурної ідентичності Франції та доля різних спільнот у її формуванні залишається гострою [17].

У зв'язку із цим розмова про етнокультурне розмаїття та його злам на рівні життя окремої громади, комуни не видається такою простою. Очевидно, виходом може бути науковий підхід, який разом з дискусіями пропонує певні універсалиї. Визнаючи існування французів як етносу, варто зважати на його строкатість, тобто наявність численних етнічнографічних груп, які відбивають складний, дуже насичений впливами етногенез французів. Окремі регіони Франції мають свою специфіку та менталітет, як, наприклад, Північ і Південь. Поряд з французами, які становлять більшість населення країни, є інші етноси, які формувалися тисячоліття поряд – бретонці (мешканці Бретані), баски, ельзасці, корсиканці тощо. Зважаючи на колоніальний спадок, громадянами Франції є нащадки переселенців з Північної Африки (марокканці, алжирці), Індокитаю.

Жінки-бретонки у традиційному вбранні на голові – бігуденах.

Джерело: <https://www.cnews.fr/racines/2015-02-13/pourquoi-les-bigoudens-ont-elles-une-grande-coiffe-699492>

Єврейська спільнота Франції після Другої війни і Голокосту втратила свою вагому присутність, але єврейські громади у країні існують, підтримуючи зокрема релігійне життя. Ці етноси можна назвати національними меншинами у нашому розумінні, хоча вони є французами, коли йдеться про офіційну статистику. У даних стосовно населення Франції ви не знайдете інформації по кількість алжирців чи бретонців, чи французів у

такому «вузькому» сенсі. До того ж, у країні на рівні офіційної державної французької мови використовуються регіональні мови, які, однак, не мають офіційного статусу, - німецька, окситанська, іспанська, італійська, корсиканська, марокканська та інші з відповідними численними діалектами. Ці мови є «живими», ними користуються у повсякденному житті, а про можливість надання їм офіційного статусу триває постійна полеміка.

У Франції комуни є найнижчими адміністративно-територіальними одиницями і станом на 2025 рік їх налічується майже 36 тисяч, доля яких є постійним предметом дискусій для влади і науковців: так, серед них майже тисяча мають менше п'ятдесяти жителів, для яких є принципово важливим зберегти свою громаду [10]. Адміністративна реформа, проведена у Франції майже 10 років тому, робить схожим український та французький досвід, хоча, звісно її передумови мають свою специфіку. Внаслідок реформи було укрупнено частину регіонів і громад, але останніх однаково залишається надзвичайно багато [4; 9].

Етнокультурне розмаїття великих міських громад скоріше виглядає як проблема. Це стосується, насамперед, іммігрантів, особливо арабського походження, які ведуть доволі ізольований спосіб життя, складно інтегруючись до французької громадянської спільноти. Таким ізолюючим, але, водночас, і «зберігаючим» для них чинником виступає їх релігійна приналежність, а саме мусульманство. Конфлікти на цьому ґрунті досягали високої напруги, коли у Франції у 2010 р. було ухвалено закон, який забороняє приховування обличчя в громадських місцях, що стосується усіх видів вбрання – від масок до мусульманських нікабів і бурок, які майже або повністю закривають обличчя жінки [14]. В освітніх закладах було заборонено носіння хіджабу як ознаки релігійності [5, с. 65]. Усе це викликало хвилю критики і протестів з боку ісламських громад, ООН. Антиарабські, антиісламські настрої посилювалися внаслідок

терористичних атак у країні, нерідко фіксуються випадки дискримінації до іммігрантів, значна частина яких є нелегалами.

Якщо у великих містах сформувалися великі етнічні анклавні, наприклад, арабські, китайські, то вони практично відсутні у малих громадах. Для сільських регіонів Франції, де розташовані малі комуни, що мають давню історію, презентують унікальну спадщину певної місцевості і, якщо так можна висловитися, «французькість», вкоріненість в історичний ландшафт. Велику роль для зміцнення своєї ідентичності та економічного розвитку таких громад відіграє аграрний та гастрономічний ресурс. Традиції сироваріння або виноробства у багатьох французьких регіонах мають понад тисячолітню історію, як і тисячі французьких родин і комун. Використання цього ресурсу відбувається у співпраці місцевого самоврядування, влади та різних експертів з питань спадщини. Ця спадщина може бути різною – матеріальною (архітектура або ландшафти), або нематеріальною (гастрономічні та інші традиції, наприклад, ремісничі практики або пісні). У цьому випадку досвід Підгородного є показовим. Безумовно, що українцям є що презентувати. Розвиток місцевого самоврядування й прагнення громад віднайти таку родзинку у культурній спадщині, яка б зробила громаду відомою, видимою, привабливою у різних сенсах, насправді відкрили нам багато неповторних надбань. Це той досвід євроінтеграції, який видається важливим і вдалим.

Французький досвід є більш розвиненим, багатим, хоча це не означає, що всі громади успішно «відпрацьовують» свої ресурси. Особливістю більшості французьких громад, насамперед невеликих, є те, що вони формували свою ідентичність століттями, не переживаючи таких тотальних зламів і примусових міграцій, нищення культурної, етнічної, релігійної спадщини, як це відбувалося в Україні. Це властиво не тільки Франції, а багатьом країнам ЄС.

Приміром, в одному з таких «сільських» департаментів, як Жер (входить до регіону Окситанія), що на південному заході Франції, успішно використовують місцевий культурний ресурс, насамперед, у туристичних ініціативах. Це проживання на фермах і фестивалі, що приносять дохід у місцевий бюджет [12]. У Жері сільські громади та невеличкі міста використовуються як майданчики для презентацій сучасного мистецтва, як, наприклад, культурний проєкт регіону Тенарез «Chemins d'Art en Armagnac» («Стежки мистецтва в Арманьяку»), коли митцю надається можливість показати свою творчість у провінції, відомих та маловідомих місцях, «Створити природний відкритий маршрут із вільним доступом для населення, студентів, любителів мистецтва, туристів, паломників Сен-Жака (місцевого монастиря – О. К.) тощо» [11]. Для організації заходу залучаються посадовці та місцеві муніципалітети, громади та бізнес, які підтримують цей захід. Щороку маршрут розвивається, з'являються нові локації та нові митці, які зацікавлені просувати свою творчість.

Департамент Жер – це і регіон Гасконь, тому історія відомого героя романів А. Дюма – д'Артаньяна, також відбилася у тематиці культурних подій регіону.

Сторінка проєкту «Стежки мистецтва в Арманьяку»
Джерело: URL : <https://www.cheminsdartenarmagnac.fr/edition-2025/>

Для невеликих громад особливої ваги набуває їх культурна спадщина, яка може виглядати незначною для великої громади, розчинятися у ній, Таким показовим прикладом можна вважати випадок комуни Паріньї-ла-Роз у департаменті Ньєвр (регіон Бургундія-франш-Конте), де проживає близько сорока мешканців, для яких стара криниця, якій налічується декілька століть, підкреслює унікальність поселення та впливає на його історичну і культурну ідентичність [10].

Стара криниця села Паріньї-ла-Роз. Фото Ж.-Б. Грісона, серпень 2008 р. [10]

Україна має значний досвід розвитку унікальних локальних проєктів етнокультурного змісту, що може бути предметом спільних дискусій з французькими громадами. Обставина, яка вимагає більшої уваги і має бути врахована в Україні, – це роль фахівців, експертів, які можуть запропонувати або оцінити проєкт для розвитку таких місцевих ініціатив, обрахувати їх економічну доцільність, враховуючи усі ризики. Саме брак професійного менеджменту гальмує, на мій погляд, багато цікавих ідей, які часто залишаються на папері. Звісно, фінансування проєктів – одна з ключових проблем, та й вона вимагає фахового втручання.

Частиною французького етнокультурного розмаїття на рівні держави є і українська культура, що підтримується як українцями, які є громадянами Франції, так і тими, хто знайшов собі тут прихисток після початку російсько-української війни, причому не тільки у великих містах, але і невеликих міських і сільських громадах, знайомство з якими збагатило уявлення про країну, її населення і культуру. Так само і французи, представники влади, різні громадські організації відкрили для себе Україну завдяки її громадянам.

Якщо вести мову про французьких українців, то їх загалом у країні небагато, ще менше тих, хто усвідомлює своє українське коріння та готовий про це сказати вголос. Однак зусиллями цих українців зроблено немало для збереження та популяризації української історичної спадщини і культури. Традиційно, культовою постаттю стала Анна Київська, хоча історичні зв'язки України і Франції є давнішими і містять немало цікавих сюжетів [3]. За неофіційними даними, опублікованими у червні 2022 р. на сторінці Посольства Франції в Україні, у Франції мешкало близько 150 тис. громадян українського походження. Переважну більшість з них становлять нащадки трудових і політичних емігрантів, переміщених осіб. Зауважу, що розвиток українського життя внаслідок появи у Франції українських біженців – окрема тема. Центром українського національного життя є Париж, де розташовані різні українські осередки [6]. За межами столиці українська культура представлена фрагментарно, як і відсутні якісь дієві осередки. Можна сказати, що вона «проривається» в регіонах ситуативно, у зв'язку з окремими датами, подіями або постатями.

Крім Анни Київської, такою постаттю, яка наблизила Україну до Франції, хоча і через призму радянської історії, став Василь Порик. Українець за походженням і радянський офіцер, який потрапив до полону, став героєм руху Опору у Франції, де і був розстріляний в Аррасі у 1944 р. Його поховання, яке знаходиться на цвинтарі у місті Енен-Бомон, стало місцем вшанування українців, які загинули у Франції у роки Другої світової

війни. У цьогорічних дискусіях навколо змісту тесту з історії України для НМТ, на мою думку, незаслужено ім'я В. Порики стало об'єктом критики деяких учасників цих дискусій: начебто він не така значуща постать, ще й «дискредитована» приналежністю до Червоної армії, щоб включати її до переліку постатей української історії для обов'язкового вивчення.

Для більшості французів пам'ять про В. Порику та ще 7 тис українців, які загинули на території Франції у роки Другої світової війни, – невід'ємна частина спільної пам'яті про боротьбу за визволення країни від нацистських окупантів. В Енен-Бомоні у роки війни знаходився табір для військовополонених, де перебував В. Порик протягом 1942–1943 рр., і де організував підпільну діяльність. Після втечі він очолив партизанський загін, який успішно діяв до липня 1944 р., до полону і загибелі. Якщо навіть «радянська» ідентичність В. Порики є більш прийнятною для частини французького суспільства, яке не є одностайним у підтримці України у війни проти російської агресії, увага і пам'ять з боку самих українців є показником у ставленні до власного минулого.

Місце поховання вінничанина В. Порики на цвинтарі у м. Енен-Бомон. Фото 2021 р. Пам'ятник встановлено у 1968 р.

Джерело: У Франції вшанували українців, загиблих на території країни під час Другої світової війни. 13. 05. 2021. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3244567-u-francii-vsanuvali-ukrainciv-zagiblih-na-teritorii-kraini-pid-cas-drugoi-svitovoi-vijni.html>

Енен-Бомон – місто і комуна (або муніципалітет) у регіоні О-де-Франс у департаменті Па-де-Кале – приклад не найменшої, але невеликої громади з населенням майже 26 тисяч осіб [17]. Для порівняння: населення Підгородненської територіальної громади, куди входять 5 населених пунктів, - понад 24 тис осіб, власне Підгородного – майже 19,5 тис осіб (за даними з паспорту громади) [7]. Напередоні президентських виборів французьке місто опинилося у центрі уваги багатьох європейських ЗМІ: Марін Ле Пен, лідерка ультраправої політичної партії «Національне об'єднання», яка презентувала радикальні погляди щодо не французів, насамперед іммігрантів, прихильниця російського президента, саме тут облаштувалася в очікуванні результатів президентських виборів 2017 р., спираючись на підтримку місцевого електорату. Комуна з багатьма економічними і соціальними проблемами, має давню історію, творцями якої стали поряд з французами були італійці, бельгійці, вихідці з Північної Африки. Національні громади асимілювалися, «офранцузилися», тому товариств, що б об'єднували їх, немає. Та попри значну підтримку Марін Ле Пен серед місцевих мешканців у 2017 р. [8], громада відгукнулася на події в Україні, надаючи допомогу після початку російського вторгнення у 2022 р. А наслідком цього стало підписання угоди Баранівською територіальною громадою та комуною Енен-Бомон про побратимство між містом Баранівка (Житомирська область) та містом Енен-Бомон: «Ця подія стала результатом двох років тісної співпраці, що ґрунтується на взаємній довірі, повазі та прагненні до спільного розвитку» [1].

Обговоренню питань етнокультурного розвитку громад Франції і України має сприяти діалог на регіональному рівні, учасниками якого стають саме невеликі за територією і чисельністю поселення – як сільські, так і міські. Наприклад, у вересні 2024 року відбувся Конгрес французьких регіонів у Страсбурзі, в якому уперше взяла участь представницька

делегатія Української асоціації районних та обласних рад (УАРОР). Президентка асоціації та голова Харківської обласної ради Тетяна Єгорова-Луценко відзначила, що співпраця на рівні місцевої влади двох країн буде гарним прикладом для всієї Європи. У конгресі взяли участь представники 13 регіонів України. Була підписана угода про партнерство між УАРОР та асоціацією «Регіони Франції». Пріоритетними напрямками співпраці визначено підтримку України під час війни, а також майбутню відбудову, спільні проекти в аграрній, промисловій, будівельній справі. Тепер лише чотири області України поєднані рамковими угодами з регіонами Франції: Харківщина – Гранд Ест, Одещина – Прованс-Альпи-Блакитний Берег, а також Київська та Чернігівська області з регіоном Іль-де-Франс. УАРОР ухвалила рішення про те, що до кінця року керівництво всіх українських областей має підписати партнерські угоди з регіонами Франції, а представники районної влади – знайти партнерів на рівні французьких департаментів [2]. Очевидно, що це не проста справа, яка вимагає значної роботи, але будемо сподіватися, що таке регіональне партнерство розкриє не реалізовані, раніше не помічені ресурси французьких та українських громад, зокрема в етнокультурному вимірі.

Французькі урядовці, представники самоврядування неодноразово відвідували українські регіони. Це стосується і Дніпропетровської області. Так, у червні 2025 року Дніпропетровську область відвідав посол Франції в Україні Етьєн де Понсен, зокрема він побував у прифронтовому Нікополі. Це не перший представник Франції, який відвідав місто і цю загалом маловідому для французьких громадян частину Дніпропетровщини, і маємо надію, що це знайомство з українськими регіонами матиме продовження.

Висновки. Отже, навіть такий загальний огляд дає можливість зрозуміти, що випадок з українськими міжетнічними проблемами, становищем окремих етнічних спільнот, не є винятковим, хоча особливим. Як власне і Франція демонструє цю особливість, намагаючись

«лавіювати» між республіканським універсалізмом та унікальністю населення, яке проживає у державі. Тисячі французьких громад, комун завдяки розмаїтій історичній і культурній спадщині, успішно розвивають регіональні традиції; малочисельні комуни, попри усі труднощі, намагаються зберегти свою ідентичність, яка видається рятівною у вирі глобалізації. У великих містах, урбанізованих регіонах викликом для влади і муніципалітетів стала імміграція, що обумовила формування у країні значних мусульманських громад, інтеграція яких до французького простору відбувається складно. У полікультурному розмаїтті Франції українська спільнота знайшла своє місце, і, ймовірно, що частина українців, яких країна прийняла як біженців, стануть її громадянами. Можна сподіватися, що вони також зроблять внесок у розвиток української культури на французьких теренах. У французьких та українських громад багато схожих проблем у просуванні своєї ідентичності, зокрема етнокультурної, про що можна вести розмову на спільних зустрічах.

Бібліографічні посилання

1. Баранівка та Енен-Бомон офіційно стали містами-побратимами. 02. 10. 2024. *Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України*. URL : <https://www.congress.gov.ua/baranivka-ta-enen-bomon-ofitsiyno-staly-mistamy-pobratymamy/>
2. До кінця року всі українські області мають укласти угоди про партнерство з регіонами Франції. «Укрінформ» (національне інформаційне агентство). 25. 09. 2024. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3909658-do-kinca-roku-vsi-ukrainski-oblasti-maut-uklasti-ugodi-pro-partnerstvo-z-regionami-francii.html>
3. Каковкіна О. М. Українсько-французькі відносини в регіональному вимірі: Дніпропетровщина та Франція у 1950-х – 1980-х роках. *Універсум історії та археології*. Вип. 7 (1–2). Дніпро: ЛІРА, 2024. С. 97–118. URL : <https://doi.org/10.15421/26240711>
4. Колодій О.М. Досвід децентралізації у Франції. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 195–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_1_37.
5. Кочубей Л. Франція: сучасні дискусії про національну ідентичність. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2012. Вип. 1. С. 58-69. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2012_1_7.
6. Посольство України у Французькій Республіці / Офіційна сторінка Посольства. URL : <https://france.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/4770-ukrajinci-u-franciji>

7. Підгородненська міська територіальна громада. Паспорт громади. *Офіційна сторінка Підгородненської міської територіальної громади*. URL : <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/nasha-gromad%D0%B0/pasport-hromady>
8. Рігерт Б. Вибори у Франції: містечко, в якому Ле Пен реалізувала свою мрію. 20.04.2017. *Deutsche Welle*. URL : <https://www.dw.com/uk/%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B4-%D1%80%D1%96%D2%91%D0%B5%D1%80%D1%82/person-18395863>
9. Чиркін А., Кушнір В. Особливості місцевого самоврядування Франції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 176–180. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/5/32.pdf>
10. Grison Jean-Baptiste. Morcellement administratif, héritages historiques et transmission du patrimoine identitaire local : le cas particulier des communes de moins de cinquante habitants. *Mémoire(s) de l'espace : configurations spatiales et (re)constructions identitaires*, Mar 2009, Clermont-Ferrand, France. à paraître. 2012. URL : <https://shs.hal.science/halshs-00676905v1>
11. «Chemins d'Art en Armagnac». URL : <https://www.cheminsdartenarmagnac.fr/association-qui-sommes-nous/>
12. Lafoz M. & Ramiro, P. Le tourisme et la valorisation symbolique de l'espace rural. *PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*. 2023. URL : <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2023.21.052>.
13. L'essentiel sur... les immigrés et les étrangers. *Institut National de la Statistique et des Études Économiques*. URL : <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212>
14. LOI n° 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (1). URL : <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000022911670>
15. Ministère de la Culture. Culture et Solidarité. *Développement culturel* / Офіційна сторінка міністерства культури Франції. URL : <https://www.culture.gouv.fr/thematiques/developpement-culturel/le-developpement-culturel-en-france/culture-et-solidarite>
16. Marjany M. La nation face aux régions : comment s'est construite l'identité culturelle de la France ? *Magazine Émile*. 07. 07. 2023. URL : <https://www.emilemagazine.fr/article/2023/7/7/la-nation-face-aux-regions-comment-s-est-construite-l-identite-culturelle-de-la-france>
17. Populations de référence 2022. Commune d'Hénin-Beaumont (62427). Офіційна сторінка Національного інституту статистики і економічних досліджень Франції. URL : <https://www.insee.fr/fr/statistiques/8288323?geo=COM-62427>

Наукове видання

Матеріали круглого столу

«УКРАЇНСЬКІ РЕГІОНИ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ:
ЗНАЙТИ СВІЙ ШЛЯХ ДО ЄС»

7 серпня 2025 року
Дніпро – Підгородне

Round table materials

"UKRAINIAN REGIONS AND ETHNO-CULTURAL DIVERSITY:
FINDING THEIR WAY TO THE EU"

7 August 2025
Dnipro – Pidhorodne

Упорядники: Альберт Венгер, Ольга Каковкіна
Оригінал-макет – Ольга Каковкіна